

የገጽ 1

፪ኛ ዓመት ቁጥር 3

ግዳር 1973

ኢትዮ-ሱዳን-ኬንያ

ታከለ - ታገለ

ስድስት ወር በሱማሌ
እስር ቤት

የኢትዮ-ሱዳን-ኬንያ ትብብር ፡ የአፍሪቃ ቀንድና የቀይ ባሕር ሰላም ጥያቄ

ከዶክተር ላጲሶ ጌታሁን ድሴቦ

ታዋቂው አፍሮ አሜሪካዊ የታሪክ ምሁር ፕሮፌሰር ቻንስለር ዊልያምስ ፡ የጥቁሮች በልጣኔ መደምሰስ (The distribution of black civilization) በሚለው መጽሐፋቸው በትክክል እንደገለጹት ፡ አፍሪቃውያንን የዓለም ሕዝብ ቀርቦ ዘርፍ ሕዝብ ያደረጉት የእስያና የእውሮጳ ወራሪዎች ከጥንት እስከሁኑን የአህጉሩን ጠረፎች በቅድሚያ በመያዝና ሕዝቡን እንዳይተባበር በሥፍራ ፡ በጉሣ ፡ በቋንቋ ፡ በሃይማኖት በመከፋፈል ነው።

በዘመነ ኮሎኒያሊዝም በአፍሪቃ ቀንድ የሚገኙት የአምስት አገሮች ሰፊ ሕዝቦች ማለት የሱዳን ፡ የኢትዮጵያ ፡ የጅቡቲ ፡ የሶማሊያና የኬንያ ሕዝቦች በሥፍራ ፡ በዘር ፡ በታሪክ ፡ በባህልና በኢኮኖሚ አንድ አካል ከመሆናቸውም በላይ በቀይ ባህር ፡ በኤደን ባህረ-ሰላጤና በሕንድ ውቅያኖስ ጠረፎች የአህጉሩን በር ፡ ከብርና ነፃነት ሲጠብቁ እንደነበር ታሪክ የመዘገበው ነው። ዛሬ ደግሞ በዘመነ ኢምፔሪያሊዝም የእነዚህ አገሮች ትብብር ለእያንዳንዳቸው ብሔራዊ ልማትና ለክፍለ አህጉሩ ነፃነት እጅግ አንገብጋቢ ጉዳይ ነው። የዚህን ጉዳይ አንገብጋቢነት በሚገባ በማወቅ ሶሻሊስት ኢትዮጵያ ለአፍሪቃ ቀንድ አባል አገሮች የሕብረትና የትብብር ጥሪ ካቀረበች ዛሬ ሰባት ዓመት ነው። ይህ ጥሪ በታህሣሥ 11 ቀን 1967 ዓ.ም. በሶሻሊስት ኢትዮጵያ ብሔራዊ ፖሊሲ በትክክል ተገልጿል። በፖሊሲው አባባል ፡

“ኢትዮጵያ ወደፊት በምሥራቅ አፍሪቃ ውስጥ ካሉት ከጎረቤት አገሮች ጋር ተባብራ አንድ ሰፊ የሆነ ከብዙ አገሮች ትብብር የሚገኝ አገር ወይም ጠንካራ ኅብረተ አህጉር መፍጠር ነው። በእውነት ከታየ የኢትዮጵያ ሕዝብ ከሱዳን ፡ ከሶማሊያ ፡ ከኬንያ ጋር የሚያስተላለፈው የባህል ፡ የነገድ ፡ የኤኮኖሚ

ግንኙነት አለው። ይህ ግንኙነት በሚገባ እንዲስፋፋና ጠንካራ የሆነ አንድ የምሥራቅ አፍሪካ ኅብረተ አህጉር እንዲቋቋም ማድረግ ዓይነተኛ ዓላማ መሆኑን አለበት። የጎረቤት አገሮችም ከኢትዮጵያ ጋር በዚህ ዓላማ እንዲተባበሩ ኢትዮጵያ ጉልህ የመቀራረብ መንፈስና እርምጃ በየጊዜው ለማሳየት ወስኗለች።”

ይሁን እንጂ ይህ የአፍሪቃ ቀንድ ትብብር ጥሪ በአግባቡ ከተላለፈ በኋላ ሰላምና አንድነት ፈላጊው የኢትዮጵያ አብዮታዊ

ዊ ድል ለመቀዳጀት በቅቷል። ከዚያ በኋላ ለታላቁ ዓላማውና ታሪካዊ ተልዕኮው ማለት ለአፍሪቃ ቀንድና ለቀይ ባህር ሰላም እንደገና በብርቱ መንፈስ ትግሉን ቀጠለ።

ይህ ያልተቆጠበና ያልተቋረጠ ኢትዮጵያ ያቀረበችው የአፍሪቃ ቀንድና የቀይ ባህር ሰላምና ትብብር ጥያቄ ከጊዜ በኋላ መልስ እያገኘ ሄጷል። ስለሆነም በጥር 1971 ክቡር የኬንያ ፕሬዚዳንት ዳንኤል አራፕ ሞይ ኢትዮጵያን ፡ በግንቦት 1972 ዓ.ም. የኢትዮጵያ አብዮታዊ መሪ ንድ

ንድ ሊቀ መንበር መንግሥቱ ለፕሬዚዳንት ኒሜሪ በቦሌ አውሮፕላን ማረፊያ ያደረጉላቸው የጋለ አቀባበል የሁለቱን አገር ሕዝቦች የቆየ እውነተኛ ወዳጅነት የሚገልጽ ነበር።

ሕዝብ ለሦስት ዓመት በውስጥ አድሃሪ ያንና በውጭ ጠላት መንግሥታት የግፍ ወረራ ደረሰበት። ቢሆንም በህቅ ለሀቀኛ ዓላማ በአብዮታዊ ትግልና ወኔ ታጥቆ የተነሳው የኢትዮጵያ አብዮታዊ ሕዝብና መንግሥት ታላቅ የሕይወትና የንብረት ዋጋ ከፍሎ ያለአንድ ገደብና ድርድር ሁሉንም እንደ አመጣጣቸው በማሸነፍ ታሪካ

ሊቀመንበር መንግሥቱ ኃይለማርያም ሱዳንን፡ በህዳር 1973 ዓ.ም. ክቡር የሱዳን ፕሬዚዳንት ጃፋር መሐመድ ኑሜሪ ኢትዮጵያን ፡ ቀጥሎ በህዳር 1973 የኢትዮጵያ አብዮታዊ መሪ ኬንያን ፡ በመጨረሻም በታህሣሥ 1973 ክቡር የኬንያ ፕሬዚዳንት ሱዳንን በይፋ መጎብኘታቸው ለጉዳዩ አመቺና ታሪካዊ ሁኔታዎችን እንደፈጠረ መረዳ

ት ይቻላል ። በእነዚህ ታሪካዊ ጉብኝቶች ወቅትና ምክንያት በሦስቱም አገሮች መሪዎችና መንግሥታት ለአፍሪቃ ቀንድና ለቀይ ባህር ሕዝቦች ሰላምና ትብብር የጋራ መግለጫዎች አውጥተዋል ።

ዛሬ እምፔሪያሊዝም በአፍሪቃ፣ በመካከለኛው ምሥራቅ፣ በሕንድ ውቅያኖስና በፋርስ ባህር ሰላጤ የሞት ሽረት መፍጨር ጨር በሚያደርግበት ወቅት እነዚህ ሦስቱ ጉረቤት የአፍሪቃ ቀንድና የቀይ ባህር አገሮች ለቀበሌው ሰላም፣ ፀጥታ፣ ትብብርና ብልጽግና የወሰዱት ታሪካዊ እርምጃ በብዙ ረገድ ከሁሉ በፊት ለአካባቢው ልማትና ዕድገት፣ በተጨማሪም በወራሪዎችና በእምፔሪያሊስቶች ሲመዘበርና ሲበዘበዝ ለኖረው ለአፍሪቃ ሕዝብና ለህጉር ነፃነትና ብርታት በጣም አስፈላጊና

ጠቃሚ ጉዳይ ነው ።

እንደኛ፣ የሦስቱ ጉረቤት ማለት የኢትዮጵያ፣ የሱዳንና የኬንያ ሕዝቦች፣ የሚከተለው ሠንጠረዥ እንደሚያሳየው በጋራ ጥቅም ማለት፣ በገበያ ሕግና ሥርዓት የተሳሰሩ አንድ የንግድ አካል ስለሆኑ ከሁሉ በፊት የአካባቢው ሰላምና ፀጥታ የሕልውናቸው ጥያቄ ነው ። ለምሳሌ በእምፔሪያሊዝምና በአድህሮት ኃይላት እየተረዳ የሞቃዲሾ መንግሥት በኢትዮጵያ ላይ ባደረሰው ወረራ ምክንያት ከ1967 እስከ 1971 ዓ.ም. ድረስ በኢትዮጵያ፣ በሱዳንና በጅቡቲ መካከል ይካሄድ የነበረውን የንግድ ልውውጥ እንዴት እንደአበላሸው መገንዘብ ይቻላል።

ሁለተኛ፣ የአፍሪቃ ቀንድና የቀይ ባህር አገራት አገሮች በተለይም ወደ 60.000 000 የሚገመት የሰው ኃይልና ከፍተኛ

የተፈጥሮ ሀብት ያላቸው ኢትዮጵያ፣ ሱዳንና ኬንያ ለእያንዳንዳቸው ብሔራዊ ኤኮኖሚ ግንባታ ከሁሉ በፊት በአካባቢያቸው ሰላምና ፀጥታ ያስፈልጋቸዋል ። በአንድ ብሔራዊ ወይም ቀበሌ ኤኮኖሚ ከምርትም ሆነ ከገበያ አንፃር ሁለቱ ወሳኝ ነገሮች የሰው ኃይልና የተፈጥሮ ሀብት ናቸው ።

ይህንን ከፍተኛ የሰው ኃይልና የተፈጥሮ ሀብት ማደራጀት አማራጭ የማይገኝለት ሲሆን፣ ይህን ድል ለመቀዳጀት በቅድሚያ ሰላምና ፀጥታ የሰፈነበት አካባቢ ያስፈልጋቸዋል ። ይህንን ቅድመ ነገር ለማሟላት ደግሞ የአካባቢው ሕዝቦችና መንግሥታት ትብብር ተቀዳሚ እርምጃ ነው ። የሦስቱ አገሮች መሪዎች ጉብኝቶችና የጋራ መግለጫዎች፣ የመጀመሪያ ተግባራዊ እርምጃዎች የዓላማው ሂደቶች ናቸው ።

ሦስተኛ፣ ከንግድና ከኤኮኖሚ ምክንያቶች ሌላ የአፍሪቃ ቀንድና የቀይ ባህር ሕዝቦችንና መንግሥታትን የሚያስተባብራቸው ዋናው የታሪካዊ ጉዳይ ደግሞ የፕሮፌሰር ዊልያምስ የጠረፍና የእምፔሪያሊዝም ጥያቄ ነው። የአፍሪቃ ቀንድ አገሮች ማለትም ሱዳን፣ ኢትዮጵያ፣ ጅቡቲ፣ ሶማሊያና ኬንያ የቀይ ባህር፣ የኤደን ባህር ሰላጤና የሕንድ ውቅያኖስ ባለመብቶችና ተጠቃሚዎች በመሆናቸው የጠረፍ አገሮችና የአህጉሩ በረኞች ናቸው ። በሌላ በኩል፣ ፕሮፌሰር ዊልያምስ በተጠቀሰው መጽሐፋቸው እንደገለጹት ቀደም ባለው ጊዜ አድጋሪ ተስፋፊዎችና የምዕራብ እምፔሪያሊስቶች አፍሪካንና አፍሪካውያንን የዘረፉ፣ በቅድሚያ የአህጉሩን በሮችና ጠረፎች በመያዝ ነበር ። በአህጉሩ ይህን የጠረፍ ጥያቄ ከአፍሪካ ቀንድ ሕዝቦች በተለይም ከሱዳንና ከኢትዮጵያ በላይ የሚያውቅ የለም ።

ከ1899-1955 ድረስ ለእምሳ ስድስት ዓመታት እንግሊዝና ግብጽ ሱዳንን በጎብረት እንደ ኩሎኒ በዘበዙት፣ ዘረፉት ።

በውልም ሆነ በውጊያ ግብጽን የያዘ የውጭ ኃይል አባይ ወንዝንና ቀይ ባህርን በቁጥጥሩ ሥር ለማድረግ ይፈልጋል ። ይህ ማለት ደግሞ የሁለቱም በቀጥታ የአባይና የቀይ ባህር ባለቤቶችና ተጠቃሚዎች የሆኑት የሱዳንና የኢትዮጵያ ነፃነት ፍጻሜ ነው ማለት ነው ። ስለሆነም ከጥንት እስከ

ኢትዮጵያ ከ1960-1971 ዓ.ም. ድረስ ከሱዳን፣ ከኬንያና ከጅቡቲ ጋር ያደረገችው የንግድ ልውውጥ (በብር)						
የንግድ ዓመት	ከኢትዮጵያ ጋር ንግድ የሚለዋወጡ አገሮች					
	ጅቡቲ		ኬንያ		ሱዳን	
	የተላከ ዕቃ ዋጋ	የገባ ዕቃ ዋጋ	የተላከ ዕቃ ዋጋ	የገባ ዕቃ ዋጋ	የተላከ ዕቃ ዋጋ	የገባ ዕቃ ዋጋ
1960	7.818.294	357.680	159.708	2.541.586	2.377.558	1.162.543
1961	18.859.577	450.737	271.214	3.022.163	3.084.461	883.425
1962	15.385.949	791.250	711.372	6.246.364	580.133	835.660
1963	19.383.957	478.236	918.396	5.108.003	141.092	1.192.112
1964	22.258.011	475.011	810.784	5.900.637	1.376.261	103.008
1965	36.573.093	1.031.549	1.378.403	7.733.757	1.859.167	871.355
1966	37.955.046	1.121.654	1.543.037	10.336.731	5.363.119	2.898.053
1967	42.797.976	911.006	541.763	8.810.177	723.889	155.491
1968	49.022.543	1.360.215	249.759	8.285.933	1.575.686	215.239
1969	32.918.595	1.330.144	1.301.598	11.860.846	800.971	42.516
1970	8.233.661	2.632.145	2.043.916	15.800.526	4.100	193.748
1971	50.825.430	4.215.080	1.046.167	15.797.176	16.915	15.063
	342.032.132	15.154.707	10.976.117	101.443.899	17.903.352	8.568.213

(ከጉምሩኮችና ኤክሳይስ ቀረጥ አስተዳደር የተገኘ፤)

በሠንጠረዡ እንደተመለከተው በተጠቀሱት ዓመታት ኢትዮጵያ ወደ ጅቡቲ፣ ሱዳንና ኬንያ የ370.911.701 ብር ዕቃ ልካ በአንጻሩም የ125.166.819 ብር ዕቃ ከነዚህ አገሮች አስገብታለች። ከሁለቱ አገሮች ጋር ባደረገችው የንግድ ልውውጥ 245.744.781 ብር የውጭ ምንዛሪ አግኝታለች ።

ዛሬ ሱዳንና ኢትዮጵያ ለህልውናቸው ሲሉ ግብጽን መነሻና ምክንያት አድርጎ አባይ ወንዝንና ቀይ ባህርን ለመያዝ ከሚፈልገው ወራሪ ጠላት ጋር ዘወትር ሲዋጉ እንደኖሩ የአህጉሩ ታሪክ በሰፊው ይመስከራል።

በሌላ በኩል፣ የውጭ ጠላቶች የአባይንና የቀይ ባህርን ጠረፎች ሲይዙ የሱዳንና የኢትዮጵያ ሰፊ ሕዝቦች በተግባር እርስ በእርሳቸው እንደሚሰማሙና እንደሚረዳዱ በታሪክ ተደጋግሞ ተጽፏል። ለምሳሌ ቱርኮች በ1517 ግብጽን ከያዙ በኋላ የሱዳንን ወደብ ሱዳኒንን ማለት የዛሬውን ፖርት ሱዳንና የኢትዮጵያን ወደብ ምዕዋን በመያዝ

የጽያን ነፃነትና ህልውና አጥፍተው ግዛታቸውን ከሰሜን ከሜዴትራኒያን ባህር እስከ ዑጋንዳ ማስፋት ነበር። ይህንን የአፍሪቃን ክፍለ አህጉር የግብጽ ግዛት ለማድረግ የግብጽ ገዥዎች በአስዋንና በቪክቶሪያ ሐይቅ መካከል 54 ልዩ ልዩ የጦር ሠፈሮች አቋቁመው ነበር። በእነዚህ ጦር ሠፈሮች ብዙዎች የተመሠረተትና የሚመሩት በምዕራብ ምንደኛ መኰንኖች ነበር። እንደዚህ ከተስፋፋና ከተደራጁ በኋላ ለምሽታቸው መሳካት ታላቅ እንቅፋት የሆነችባቸውን ኢትዮጵያን ከአፍሪቃ ምድርና ከዓለም ካርታ ለመደምሰስ በተከታታይ በኢትዮጵያ ላይ ወረራ አደረሱ። እንደ አውሮፓ

ለግብጽ ውድቀት ታሪካዊ አስተዋጽኦ አድርጓል። የግብጽ መንግሥት በኢትዮጵያ ላይ ወረራ ለማካሄድና ለሌላም ምክንያቶች ከኢምፔሪያሊስቶች የተበደረው የገንዘብ ዕዳ ወደ 100.000.000 ፓውንድ እስተርሊንግ ስለደረሰበት ይህን ዕዳ በወቅቱ ለአበዳሪው መንግሥት ለመክፈል ባለመቻሉ በ1882 የእንግሊዝ ኢምፔሪያሊስቶች ግብጽን በቀጥታ እንደቅኝ ግዛት ያዟት።

ሁለተኛ፣ ኢምፔሪያሊስቶች አፍሪቃን ለመከፋፋል በሚዘጋጁበት ወቅት ኢትዮጵያ ወራሪውን ግብጽ በጦር ሚዳ በማሸነፍ በአህጉሩ የኃይል ሚዛን አገኘች። ይህ የኢትዮጵያ ብሔራዊና አህጉራዊ የኃይል

ጓድ ሊቀ መንበርና ፕሬዚዳንት መሐመድ ጃፋር ኒሜሪ የሁለቱ አገሮቻቸውን የጠነከረ ወዳጅነትና ግንኙነት በፈርዋቸው አጽድቀዋል።

ዙ፣ ሁለቱንም ጎረቤት አገሮች ጠረፍ አልባ አድርጓቸው እንደነበር ይታወሳል። በዚህ ጊዜ በስናር በነበረው ሱዳናዊው በፈንጅ መንግሥትና በኢትዮጵያ መካከል ከመቼውም የጠበቀ የንግድና የባህል ግንኙነት ተፈጥሮ ነበር።

በአሥራ ዘጠነኛው ምዕተ ዓመት መጀመሪያ በግብጽ የተነሳው መሐመድ ዓሊ በሱዳን የፈንጅን መንግሥት ደምስሶ ሱዳን ከ1820 እስከ 1881 ድረስ ለ60 ዓመታት የግብጽ ግዛት ሆኗለች። የግብጽ የገዥ መደቦች ዋና ዓላማ ሱዳንን ከያዙ በኋላ የኢት

አቆጣጠር በ1875 እና በ1876 ዓ.ም. የግብጽ ጦር ከነምንደኛ መኰንኖች በኢትዮጵያ ሠፊ ሕዝብ ተደመሰሰ። የግብጽ ገዥ መደቦች ድንፋታም በዚያው አከተመ።

ኢትዮጵያ በ1875 እና በ1876 ዓ.ም. በግብጽና በኢምፔሪያሊስቶች ምንደኞች ላይ በጎንደትና በጎራ የተቀዳጀችው አካሪና አህጉራዊ ድል በአፍሪቃ ታሪክ ውስጥ ከፍተኛ ለውጥ አስከትሏል። በዚህ ረገድ፣ አንደኛ፣ የወረራው ወጭና ለኢትዮጵያ የተከፈለው የ25.000.000 ብር የጦር ካሣ ለእስግኤል ፓሻ መንግሥት ብሎም

ሚዛን ድል የኢትዮጵያ ሠፊ ሕዝብ ከኢምፔሪያሊስቶች ጋር እየተዋደቀ ነፃና ጠንካራ የሆነ ብሔራዊ ግዛት የሚያደራጅበት ወሳኝ ታሪካዊ ምክንያትና መንገድ ሆነ ለት።

ሦስተኛ፣ የግብጽ ኃይል በኢትዮጵያ ሰፊ ሕዝብ እጅ መደምሰሱ በተጨማሪ የሱዳን ሕዝብ በእንግሊዞች ላይ በአመጽ ተነሱት አዲስ ብሔራዊ መንግሥት እንዲያቋቁም ልዩ የትግልና የአርአያነት አስተዋጽኦ አድርጓል። ይህ የሱዳኖች ታሪካዊ የአመጽ ትግልና ድል ደግሞ በኋላ በአንድ

ከቡር ፕሬዚዳንት ዳንኤል አራፕ ጥይ የኢትዮጵያና የኬንያን የቀየ የወዳጅነት ግንኙነት የገለጹት እንደዚህ ባለ የጋለ አቀባበል ነበር።

ጉን የአፍሪካ አህጉርና ሕዝብ በኢምፔሪያሊስቶች ላይ የሚያካሂደው ትግልና ለሚቀዳጀው ድል በአርአያነት አገለገለ። በሌላ በኩል ደግሞ በ1955 ለተነሳው ለዛሬው ሱዳን ዲሞክራቲክ ሪፐብሊክ ታሪካዊ መሠረትና መነሻ ሆነ።

በዚህ ታሪካዊ ሂደት የኢትዮጵያና የሱዳን ሰፊ ሕዝቦች በውል በተያዘ በጋራ መግለጫ እንኳን ባይሆን በየበኩላቸው ባካሄዱት በፀረ ኢምፔሪያሊስት ትግል በጋራ ሳማ ብሎም በተግባር እርስ በርሳቸው እንደ ተባበሩና እንደተረዳዱ የሚታመን ነው።

የኢትዮጵያና የሱዳን ሕዝቦች በጋራ ጠላትና ዓላማ የመተባበር ልምድና ተግባር ከመቼም በይበልጥ የታየው ከ1928-1933 ዓ.ም. ድረስ የኢትዮጵያ ምድር በፋሽስት ኢጣሊያ በተያዘ ጊዜ ነበር። በዚህ ጊዜ ብዙ ኢትዮጵያውያን በሱዳን ተቀምጠው የነፃነት ትግል ጀመሩ። የኢትዮጵያ ነፃ አውጪ ብሎም የዛሬው የኢትዮጵያ ብሔራዊ ጦር በሐምሌ 1932 በካርቱም በተቋቋመ ጊዜ የሱዳን ሰፊ ሕዝብ የዚህ የነፃነት ትግል ዋና ደጋፊ ነበር። የሱዳን ወታደሮች ራሳቸው በካርቱም ከተፈጠረው ከአዲሱ ከኢትዮጵያ ነፃ አውጭ ጦር ጋር አብረው ወደ ኢትዮጵያ በመግባት ወራሪውን ጠላት ከኢትዮጵያ ለማስወጣት በተደረገው ትግል

ከፍተኛ የመስዋዕትነት አስተዋጽኦ አድርገዋል።

የፋሽስት ሀራሪዎችን ከኢትዮጵያ ተዋግቶ በማስወጣቱ ረገድ ሌላ ከፍተኛ ሚና የተጫወተው ባለውለታ የኬንያ ሕዝብ ነው። የኢትዮጵያ ምድር በፋሽስት ወራሪ ከተያዘ በኋላ ብዙ ኢትዮጵያውያን ድምበር አልፈው በስደት ወደ ኬንያ ገብተዋል። በ1933 ዓ.ም. ኢትዮጵያን ነጻ ለማውጣት በተካሄደው ትግል የኬንያ ወታደሮች በደቡብ ገብተው ፋሽስቶችን በማባረር ተግባር አኩሪና ታሪካዊ ሚና ተጫውተዋል።

በእውነቱ የሆነ እንደሆነ በአፍሪካ ቀንድ የኢትዮጵያ፣ የሱዳንና የኬንያ ሕዝቦች በፀረ ኢምፔሪያሊስት ትግል በአንድነት የተባበሩት በ1933 ዓ.ም. የፋሽስት ወራሪዎችን ከኢትዮጵያ ባስወጡ ጊዜ ነበር ለማለት ይቻላል። ይህ በከፍተኛ ደም ዋጋ የተመሠረተውን የኢትዮጵያ፣ የሱዳንና የኬንያ ሕዝቦች ፀረ ኢምፔሪያሊስት ትብብርና ትግል አሁን በይበልጥ ለማጠናከር በሦስቱም አገሮች መንግሥታት የተጀመረው እንቅስቃሴ ለአፍሪቃ ቀንድና ለቀይ ባህር አካባቢ ፍጹም ሰላምና ጸጥታ እንደሚያመጣ ተስፋ ይደረጋል።

ዛሬ ለአፍሪቃ ቀንድና ለቀይ ባህር አካባቢ ሰላምና ፀጥታ ብሎም ለአፍሪቃ ነፃነት

ትና ግልጽ አደጋ የሶማሊያ መንግሥት አመራር የሚከተለው ሕገወጥ ብሔራዊ ፖሊሲ ነው። ይህንን የሶማሊያ መንግሥት አመራርና ፖሊሲ በሚመለከተው ጉዳይ የኢትዮጵያና የኬንያ መሪዎች በቅርቡ በጋራ በአወጡት መግለጫ የሚከተለውን ግልጽና ትክክለኛ አቋም ወስደዋል። በመግለጫው እንደተገለጸው፡

“ሁለቱ መሪዎች የሶማሊያን የግዛት መስፋፋት ፖሊሲና በሁለቱ አገሮች ላይ የጠላትነት ፖሊሲዎችን የሚከተሉ ፀረ አንድነት ኃይላትን በመቃወም በሚያደርጉት ትግል ሁለቱ አገሮቻቸው ትብብራቸውን ማጠናከርና እንቅስቃሴዎቻቸውን ማቀናጀት አስፈላጊ መሆኑን አበክረው ገልጸዋል።

ሁለቱ መሪዎች ባአካባቢው ያለውን ሁኔታ በዝርዝር ከገመገሙ በኋላ በሚገባ የታወቀውን አቋማቸውን በድጋሚ አሳውቀዋል። ይኸውም በአካባቢው ዘላቂ ሰላም፣ መረጋጋትና ፀጥታ እንዲኖር ከተፈለገ ሶማሊያ የሚከተሉትን አነስተኛ ግዴታዎች ማሟላት አለባት።

ሶማሊያ በኢትዮጵያ፣ በኬንያና በጅቡቲ ላይ ያላትን የግዛት አለኝታ ግልጽ በሆነ መንገድና አላንዳች ግዴታ ማንሳትና ይህንን አለኝታዋን የሚያመለክቱ ሰነዶች ሁሉ ዋጋ ቢስ መሆናቸውን መደንገግ ይኖርባታል።

ሶማሊያ፣ የአገሮች ድንበሮች የማይጣሉ መሆናቸውን፣ አንዱ በሌላው የውስጥ ጉዳይ አለመግባት የሚሉትን ጨምሮ በሀገሮች መካከል ላሉ ግንኙነቶች ገዥ የሆኑትን የተባበሩት መንግሥታትንና የአፍሪቃ አንድነት ድርጅትን መርዮዎችና ውሳኔዎችን መቀበሏን ግልጽና አስተማማኝ በሆነ መንገድ ማሳወቅ ይኖርባታል።

ሶማሊያ፣ በተለይ እ.ኤ.አ. በ1964 ዓ.ም. ካይሮ ውስጥ የተደረገው የአፍሪካ አንድነት ድርጅት የመጀመሪያ የመሪዎች ጉባኤ የአገሮችን ድንበሮች በሚመለከት ባሳለፈው ውሳኔ ላይ ያሳየውን ቁጥብነት ማንሳት ይኖርባታል።

ሶማሊያ ዓለም አቀፍ ስምምነቶችን እንደዚሁም ዓለም አቀፍ ውዝግቦችን ለመፍ

ወደገጽ 18 ዞሯል

ከታሪክ ማህደር

ታክለ - ታገለ

ከሰብሐት ገብረእግዚአብሔር.

በግምት የዛሬ ህያዊ ሕይወት እንደ ጓደኛዬ እንዲህ ሲለኝ አስታውሳለሁ፡

«ታክለ ወልደሐዋርያት የሚባል ሰይጣን እለ ባከህ!» («ሰይጣን» ሲል በብልህትና በጉብዝና ከሰው በላይ የሆነ ለማለት ነው) እኚህን ሽማግሌ ንጉሡን እረፍት ነግቼው ። እንኳን ነፃ ሆኖ ይቅርና ተግዛወይም ታሥርም ቢሆን ይፈራል። እንደ ጊዜማ ቢጨንቃቸው በግቢያቸው ውስጥ አሠሩት ። ታዲያ እንደ ሌሊት ተኩስ ሰምተው ከእንቅልፋቸው ይነሳሉ ሽማግሌ የተኩሱን ምክንያት ማንንም ከመጠየቃቸው በፊት የታሠረውን ታክለን ስልክ ደውለው እንዲህ አሉት ። «ታክለ፡ እዚህ ስለሆነ እንደሆነ እንደሆነ አታመልጠኝ!»

“እንዲህ ከፈሩት ለምን አይገድሉትም?”

“ታክለን የገደልክ ዕለት አለቀልህ፡ ሦስት ቀንም አትቆይም ብለዋቸዋል!” ።

“እንማን?”

“ጠንቋዮች ። ደሞ ጠንቋዮችን እንዲህ እንዲሉ የነገራቸው ማን መሰለህ?”

ታክለ ራሱ፡

ሥዩም ሰብሐት የደጃዝማች ታክለ ደቀመዝሙርና የቅርብ ተባባሪ ሆኖ 14 ዓመት ያህል አሳልፏል ። እዚህ ጽሑፍ ውስጥ የሚገኘውን አብዛኛውን የነገረኝ እሱ ነው ። በሚነግረኝ ጊዜ ይህን እገቤ ናቸው የነገሩኝ፡ ይህን ደጃዝማች ራሳቸው ናቸው የነገሩኝ፡ ይህ ሲሆን እዚያው አብራሃቸው ነበርኩ። እያለ ነው ያጫወተኝ። ደጃዝማች ታክለን ያወቁዋቸው አብረዋቸው የሠሩ አብረዋቸው የተዋጉ፡ እና ለሥዩም ሰብሐት ያጫወቱት ጥቂቶቹን ብቻ ለመጥቀስ ያህል እነሆ ።

— ብላታ ኪዳነ ማርያም አበራ . . .

የቅርብ ወዳጆቻቸው

— ሻለቃ ሙሉሰው ምትኩ . . . . .

አብረዋቸው የዘመቱ ።

— ፊታውራሪ ኃይሉ ከብረት . . . . .

ወንድሙ ከሳቸው ጋር የዘመተ ።

— አቶ ሰይፉ ድባቤ . . . . . የልጃቸው ባል ።

— ራስ ውብነህ ተሰማ፡ ደጃዝማች ብራ ዘገየ፡ ደጃዝማች አየናዬ ቸኩል እና ደጃዝማች በላይ መኩንን - በአርማውያን አብረዋቸው የዘመቱ አርበኞች

— አያሌ የሆለታ ገነት ልጆች

— ደጃዝማች ገብረ መስቀል ሀብተማርያም - በሱዳን ሰደተኛ የነበሩ ።

— ፊታውራሪ ወልደጊዮርጊስ ተደላ ነጋዴ ።

— አቶ ጎሩይ ረዳ-ኬንያ ሰደተኛ የነበሩ ።

— ደጃዝማች መኩንን ደስታ - የትምህርት ሚኒስትር የነበሩና እጅግ የተደነቀላቸው ምሁርና አገር ወዳድ

— እና ቀኛዝማች ገብረ እግዚእ ሰብሐት - ገና ሥዩም ከደጃዝማች ታክለ ጋር

ሳይተዋወቅ በፊት አስደናቂ አድርገው የነገሩትና ከሩቅ ፍቅር ያሳደሩበት ።

ሆኖም ይህ ጽሑፍ እንደ “ታሪክ” ሊነበብ አይገባውም ። ደጃዝማች ታክለን ከብዙ ተከታዮቻቸው አንዱ በምን ዓይነት እንደሚያቸው ለማሳየት እንደተጻፈ ሊቆጠር ይገባዋል ። እንግዲያው ምን ዋጋ አለው? መነሻ ሊሆን ይችላል ። ሌሎችም ደጃዝማች ታክለን በቅርብ ያወቁ፡ አብረዋቸው የሠሩ፡ አብረዋቸው የተዋጉ በየበኩላቸው የሚያውቁትን ቢጽፉ ተጠራቅሞ፡ ተስተያ

ይቶ፡ የሚቃረኑበት ቢኖር እሱ ተመርምሮ ተጣርቶ ታሪክ ይሆናል ።

ታክለ ወልደሐዋርያት (ከንግዲህ “ደጃዝማች” የሚለውን ልተው ነው፡ ታክለ ከማዕረግና ከሹመት በላይ ነውና) የሀገር ቅርስ ነው፡ ከማንም በፊት ከገዛ ሕይወቱም በፊት አገሩን የሚያስቀድም ታላቅ ሰው ነው ።

እኔ በበኩሌ ስለታክለ በሰማሁ ጊዜ ያለ ታ፡ አድናቆት፡ ኩራት፡ ነው የተሰማኝ ። ከንግዲህ ወዲያ በኢትዮጵያዊነቴ ከሚያኮሩኝ ከጥቂቶቹ ታላላቅ ኢትዮጵያውያን መሀል ታክለ አንዱ ይሆናል ። ይህ ዓይነቱ ሀብት ለሌሎች ቢያስተላልፉት የማይቀን ስ ስለሆነ - እንዲያውም ተሳታፊዎቹ እየበዙ ሲሂዱ እየበዛ የሚሄድ ስለሆነ - ታክለን ለሌሎች ማስተላለፍ ራሱ ደስታን የሚሰጥ ነው ።

(የታሪክ ተማሪዎችና ምሁራን ይህን ጽሁፍ እንደምታነቡ ተስፋ አለኝ ። የፋክክር ቤት ሳይዘጋ ያድራል ። “ጊዜ” የሚሉት ሌባ ሳይወስድብን “ታክለ ወልደሐዋርያት አባ ሰላም - የፈረ ባለ!” የተባለውን ሀብታችንን ሰብስቡልንና በመጽሐፍ አኑሩልን ። ያሁኑና የመጨው ትውልድ መብትም ነው፡ የናንተ ግዴታም ነው።)

ሥዩም ሰብሐት ስለታክለ ወልደሐዋርያት ለመጀመርያ ጊዜ የሰማው ያሥራ አምስት፡ ያሥራ ስድስት ዓመት ልጅ ሆኖ ደሴ በሚማርበት ጊዜ ነበር። በ1934 ዓ.ም. (ያን ጊዜ እሱ የሚያደንቀውና ጀግና ነው የሚለው “የሚያመልከው” በላይ ዘለቀን ነበር። አጤ በጉልበቱ! የጥልያን መቅሰፍት!) ንጉሡ ለጉብኝት ይመጣሉ ተብሎ በደሴ ብዙ ዝግጅት ሲደረግ ሰንብቷል ። ታዲያ እሳቸው ሆዬ፡ እንደዛሬ ደሴ የገቡ እንደ ነገወደ አዲስ አበባቸው!

ምነው ምን ነገራቸው ቢባል፡ “ታክለ ወልደሐዋርያት አልጋ ሊገለብጥ ሲል ተያዘ” ተባለ ።

ሥዩም ሰብሐት አደገ ። ለትምህርት ወ

ደ አውጭ ሃደ ። እንደ አብዛኛው ተማሪ
ና ወጣት ምሁር ሁሉ ፡ የኃይለ ሥላሴ አገዛ
ዝ ለኢትዮጵያ አይበጅም ፡ ለውጥ ያስፈል
ጋል የሚል እምነት አድርጎታል ። ከዚህ
ም ጋር ንጉሡን በጣም ይጠላቸዋል ። በላይ
ዘለቀን አስገድለውበታል!

«ሰዊስ ፡ ኢንግላንድ ፡ ለፖለቲካ ዓይና
ችንን ከፈትን» ይላል ሥዩም ፡ « ወጣት
ነን ፡ ለበንፁህነት አለ ፡ ሀሳባችን ለጊዜ
ው ይፈነጫል . . . ግን ያህላባችን በተግ
ባር ይተረጎማል ወይ ፤ አናውቅም ። »

እነ ሥዩም ስብሐት ወደ አገራቸው ተመ
ለሱና ሁኔታውን ቃኙ ። «እኛ እኛችን እንሞ
ላም ። በዚህ ላይ ንጉሡ ከህዝቡ ከልለውና
ል። «ካቶሊኮች ናቸው - አገራቸውን እያ
ውቁም - ያባቶቻቸውን ወግ ይንቃሉ»
በሚል ፕሮፓጋንዳ ሕዝቡ እንዳይቀርቡን
አድርገዋል ። »

ስለዚህ ወጣቶች አንድ ሰው ያስፈልጋቸ
ዋል - ያ ሰው በአንድ በኩል ሕዝቡ የሚያ
ውቀው፣ የሚያከብረው በሌላ በኩል ደግሞ
ወጣቶቹ ምሁራን እንደ ተራማጅ የሚቆጥ
ሩት መሆን ይኖርበታል ። ይህን ሰው ፍለጋ
ጀመሩ ።

ኩሎኔል ወርቅነህ ገበየሁ የፀጥታ ዲራ
ከተር የስዩም ዓደኛው ነው ። ደጃዝማች
ታክለ በጣም ግሩም ሰው ናቸው እያለ ይነ
ግረዋል ።

በዚህ መሀል የባንክ ሠራተኞች እንቅስ
ቃሴ ብቅ ይላል ። «እኛ በመጠነኛ ደሞዝ
መሥራት የምንችለውን ሥራ የውጭ ዜጋ
ዎች ብዙ ደሞዝ ይበሉበታል ። ሥራውን
እኛ እንረከብ » ባዮች ናቸው ።

ባለሥልጣናቹ «ይህን ሁሉ ሠራተኛ ማነ
ጋገር አንችልም ። የሚወክሉዎችሁን ጥቂ
ት ሰዎች ምርጡና እነሱ ያነጋግሩን» ይላሉ።
ሠራተኞቹም እሺ ብለው ሰባት ሰው ይወ
ከላሉ ።

ሰባቱ እንደ ቀንደኛ አድመኞች ተቆጥ
ረው፣ እንዲገረፉ፣ እንዲታሠሩና እንዲጋዙ
ይታቀዳል ። ታክለና ወርቅነህ ገበየሁ ሊያ
ድኗቸው ይፈልጋሉ ። ግን የሚያደርጉት
ይጨንቃቸዋል ። አንድ ላይ ይመካከራሉ
(ያን ጊዜ ታክለ ከእሥራት ተፈትተው ያገ
ር ግዛት ምክትል ሚኒስትር ናቸው-ማለ
ትም የወርቅነህ አለቃ።)

ታክለ «እባ ሰላም»ለጃንሆይ ደብዳቤ
መጻፍ ነው ይሉታል። «በግርማዊነትም ብ
ርታትና ጥረት ተምረው አገራቸውን ለማገ
ልገል ደርሰው ፤ ፈረንጅ የያዘውን ሥራ እ
ኛ ኢትዮጵያውያን እንችለዋለን ስላሉ ፤
ማለትም ግርማዊነትም ባርቆ አስተዋይነቱ
የተከለው አሁን ለፍሬ በመድረሱ ፤ አሁን
እነዚህን መቅጣት የአላባችን ምክር መስ
ማት ይመስላል ። በመማር ላይ ያሉትና የ
ተማሩት ኢትዮጵያውያን እንደዚሁም የው
ጭ ዜጋዎች ግርማዊነትም ትምህርትንና
ችሎታን ኩትኩቶ ያሳድጋል እያሉ ሳለ ፤
አሁን እነዚህ ትምህርትም መያም አለን
በማለታቸው ቅጣት በደርሰዋቸው . . .
እያለ በረዥሙ ጽፎ ሲያበቃ - ከተመልካ
ች ብሎ መጨረስ ነው ። ምሁራን ከሆኑት
ዓደኞችህ አንዱ አይጽፍልህም?»

ወርቅነህ ሥዩም ስብሐትን ይህን ደብዳ
ቤ ጻፍልኝ ይለዋል ። ይጽፍለታል ። ታክለ
ደብዳቤውን አንብበው ሲያበቁ የጻፈውን
ሰው አምጣልኝ ይሉታል ወርቅነህን ።
ቢረዳቸው ይወስዳቸዋል ። ያስተዋውቃ
ቸውና ይወጣል ።

«ተባረከ!» ይሉታል ሥዩምን «ኃይለ
ሥላሴን እንዲህ እያታለልን ነው የኖር
ነው።»

ንጉሡ «ተመልካች» የላከውን ደብዳቤ
አንብበው በባንክ ሠራተኞች ላይ የተሠነ
ዘረባቸው ቅጣት ቀርቶ ወደ ሥራቸው እን
ዲመለሱ ያደርጋሉ ።

ጥበበኛው፣ ዘዴኛው፣ በህዝብ ዘንድ የተ
ከበረው ታክለና መሪ ይፈልግ የነበረው
ወጣት ሥዩምም ይተዋወቃሉ ። ቀስ በቀስ
ይቀራረባሉ። ሥዩም እንደ አባቱ፣ እንደ መ
ሪው ፤ እንደ አስተማሪው ሊያያቸው ይጀ
ምራል ። ታዲያ ታክለ ወልደ ሐዋርያት
አንዳችም የውጭ አገር ትምህርት አልነበ
ረውም ።

ታክለ ወልደ ሐዋርያት ቁመቱ ምናልባ
ት አንድ ሜትር ከሰማንያ ሳንቲም ይሆና
ል ። ከሩቅ ሲያዩት ሙሉ ሰውነት ያለው
ይመስላል ፤ ቀረብ ሲሉት ግን ቀጠን ያለ
ነው ። ሰውነቱ ንቁ ነው ። በምሽት፣ በድ
ሎት ያልሰነፈ ። ጠይም ነው ፤ አገጩ ሰፋ
ያለ ፤ ዓይኖቹ ይጫወታሉ ።

« ደጃዝማች ከትልቁ ትልቅ ፡ ከትንሹ

ትንሹ የሚሆኑ ሰው ናቸው ። ከፈታቸው
ቆመህ የፈለግከውን የመሰለህን ልትናገር
ትችላለህ ፤ ገጽታቸው ይጋብዝሃል ። በሌላ
በኩል ደግሞ የክብርና የግርማ ወሰን አለ
ች ፤ ማንም ሊያልፋት የማይችል ።

« የመብል ሰው አይደለም ፤ ስትበላ ደ
ስ ታስኛቸዋለህ ። ብርንዶ ቁርጠን አይደ
ፍሩትም ፤ በትንሹ ብቻ ። መጠጥም አይወ
ዱም ። ለሥነሥርዓቱ ፤ ለወጉ ያህል ብቻ
አንድ ብርጭቆ ያህል ይጠጣሉ ፤ አብሯቸ
ው ላለው ሲሉ ።

«መንቀባረር የለችም ፤ እንደ ተራ ሰው
ናቸው ።

«ሴት ሂያጅ አይደለም ። እንዳገራችን
መኳንንት እቁባት ፤ ቅምጥ አያውቁም ።
ሁለት ጊዜ አግብተዋል ። የመጀመሪያ ሚ
ስታቸው ወይዘሮ ፋናዬ ወልደየሱስ ከሳቸ
ው ጋር አርበኛ ነበሩ። ሞቱሁለተኛ ሚስ
ታቸው ወይዘሮ አስካለ ወልደአማኑኤል የ
ንጉሡ ያክስታቸው የልጅ ልጅ ናቸው።»

ታክለ የገንዘብ ፍቅር የለበትም ። እንዲ
ያውም ወዳጆቹ «ታክለና ገንዘብ አይተዋ
ወቁም» እያሉ ይቀልዱበታል ።

አንዲ ሴት በወሬ ወሬ « በመቶ ሃያ ሺ
ህ ብር ቤት አሠርቼ» ስትል ታክለ በመገ
ረም «ድንጋይ ለማከማቸት ይህን ያህል?!

ብሏታል።»
ገንዘብ የሚወድ ሰው በታክለ ዓይን ደካ
ማ ነው፤ ለገንዘብ ተገዝቶ አገሩን ሊረዳ አይ
ችልም ።

ታክለ የሚወደው አገሩን ነው ፤ ኢትዮ
ጵያን ። ጥልቀቱም ስፋቱም ወሰን የሌለው
ፍቅር ፤ ለጀብዱም ለትህትናም የሚዳርግ
ፍቅር፤ ለሹመትም ለእስራትም የሚያበቃ

ደጃዝማች ታክለ ወልደ ሐዋርያት

ፍቅር/ለተገባልም ለቀጥተኛነትም የማይመለስ ፍቅር/እስከ ሞት የማይለወጥ ፍቅር።

አንዳንዴ ታከለ ሰመመን መሳይ ይይዘውና የተኛ ይመስላል-ብንን ይልና ታዲያ፤ ራሱን እየነቀነቀ “እገራን እ.ት.ዮ.ጵያን፤ እገራን እ.ት.ዮ.ጵያን ተፈሪ ተጫወተባት!” ይላል።

ታከለ የኖረውም የሞተውም ለእ.ት.ዮ.ጵያ ነው። ዘልጅ አያሱ ይሻላል ብሎ ብቻ ሳይሆን ለእ.ት.ዮ.ጵያ ይበጃታል በማለት የተፈሪ ታማኝ ጭፍራ ሆኖ አገለገለ፤ ተፈሪን ዙፋን ላይ ካስቀመጡት አንዱ ሆነ። አንዲት ቀን ሳይርፍ ለእ.ት.ዮ.ጵያ ሲዋጋ አምስት ዓመት አሳለፈ። ለእ.ት.ዮ.ጵያ ጉጂ ሆኖ ስላገኘው ተፈሪን ከዙፋኑ ለማውረድ ሲታገል፤ ሲታሠር፤ ሲጋዝ፤ ሲፈታ፤ ሲሾም፤ ሲደልት፤ ሲጠረጠር፤ ሲያዝ፤ ሲታሠር፤ ሲፈታ፤ ሲሾም፤ ሲደልት፤ እድሜውን ሙሉ ለእ.ት.ዮ.ጵያ ሲዋጋላት ኖረ፤ እየተታከሰሰ ላት ሞተ።

ታከለ ወ ሐዋርያት በ19ኛው ክፍለ ዘመን መጨረሻ አካባቢ በቃጅማ ቁርቁራ በአድአ ወረዳ ተወለደ። ቃጅማ ቁርቁራ የአፄ ልብነ ድንግል አዝማች ራስ ወሰን ሰገድ ከግራኝ ጋር ሲዋጉ የሞቱባት ስፍራ ናት፤ ቢሾፍቱ አጠገብ።

የታከለ አባት አለቃ ወልደ ሐዋርያት የዜማና ያቋቋም ሊቅ ነበሩ። ታከለም አቋቋምና ዜማ፤ መጻሕፍትን ጠንቅቆ ያስኬደ (የተማረ) ነው። ፍተሐ ነገሥቱንም ያውቀዋል። ዝቋላና እንጦጦ ራጉኤል ነው የተማረው።

ታከለ ያደገበት አካባቢ ገና በወጣትነቱ ንቃት ሳይሰጠው አልቀረም። እነማን ነበሩ? አቶ ሠርፀ መድሀኒ-በጊዜው ሀብታምና የፖለቲካ ሰው። አቶ ተስፋ ጊዮርጊስ የፈረንሳይ ሌጋሲዮን አስተርጓሚ፤ እ.ት.ዮ.ጵያ የመንግሥታት ማህበር (ሊግ-አፍ ኔሽንስ) አባል እንድትሆን ሚና የተጫወቱ። ፍቅረ ማርያም አባ ተጫን የታከለ አብሮ አደግና የቅርብ ጓደኛ ነው። አብረው ጉግስ እየተጫወቱ ነው ያደጉ። አፈወርቅ ወልደ ሰማያት (አጋዴን የወደቀው ጀግና)።

ታከለ “የፖለቲካ መምህራ ከዚህ ዓለም ኑሮ ጋር ያስተዋወቀኝ” የሚለው ነጋድራ ስገብረ ሕይወት ባይከዳኝን ነው። ገብረ ሕይወት ባይከዳኝ ምሁርም አገር ወዳድም ነበሩ። የእ.ት.ዮ.ጵያ መንግሥት አስተዳደርን የመሠረቱ እሳቸው ናቸው ይባላል።

ልጅ አያሱ ከጀርመንና ከቱርክ ጋር ወዳጅነትን እያጠናከሩ ሲሄዱ ጊዜ ገብረ ሕይወት ባይከዳኝ እንዲህ ማለት አመጡ። “እያሱ የእ.ት.ዮ.ጵያ የቅርብ ጠላት ያህል ነው። እ.ት.ዮ.ጵያን ያጠፋታል። ተፈሪ የሩቅ ጠላት ዋ ነው። በሩቅ ጊዜ ያጠፋታል። አሁን የቅርቡን ጠላት በሩቅ ማስወገድ። እሱ ደሞ ተራውን ይጠብቅ።” ታከለ ይህን ያምናል ስለ ልጅ አያሱ። ስለ ራስ ተፈሪ “የሩቅ ጠላት” መባል ግን ውስጡን ይቆረቆረዋል። “እንደ ራስ ተፈሪ ዘመናዊ እና ለእ.ት.ዮ.ጵያ የሚያስብ ማን አለና!” ብሎ ያስባል።

ገብረ ሕይወት ባይከዳኝ የታከለን ንቁና አስተዋይ መሆን ያዩና የምስጢር ጸሐፊያቸው ያደርጉታል። ራስ ተፈሪ ካሸነፉ በኋላ ማለት “የቅርቡ ጠላት በሩቁ ጠላት ከተወገደ በኋላ” ነጋድራስ ገብረ ሕይወት በድንገት ታመው ሞቱ። እድሜያቸው ሠላሳ አንድ ዓመት ከአሥር ወር ነበር።

ገብረ ሕይወት ባይከዳኝን ከቅርብ በማወቁና በሀገር ወዳድነታቸው በመማረኩም ከንያት ለታከለ የውጭ ትምህርት መማር በቀጥታ አገር ወዳድነትን የሚያስከትል ይመስለው ነበር። ወደ እርጅናው ከደረሰ በኋላ እንኳ አንዳንዴ በመገረም፤ “እነ እገራ የተማሩ ሆነው እንዴት ለተፈሪ ሲሉ እገራቱን ይጉዷታል?” ይላል።

ብላቴን ጌታ ጎሩይ ወልደ ሥላሴ ያዲስ አበባን ማዘጋጃ ቤት በሚያቋቁሙበት ጊዜ ታከለ በጸሐፊነት ተቀጥሮ ነበር። ታዲያ አንድ ቀን ልጅ አያሱ መጡና ብላቴን ጌታን፤ “ለደጃች ገብረ እግዚአብሔር ደብዳቤ መላክ እፈልጋለሁ፤ ጸሐፊ ጥራልኝ” አሉዋቸው። ታከለን አስጠሩላቸው። “ይኸ ውርጋጥ ነው፤ ምን ይችላል ብለህ ነው?”

“ግድ የለዎትም ይችላል።”

ልጅ አያሱ “በል ጸፍ” አሉና ጉዳዩን በፍጥነት ተናግረው ሲያበቁ፤ ታከለ ወደ ቢሮው ተመልሶ ደብዳቤውን ጽፎ አመጣላቸው፤ አነበቡት። ቀደዱት። “በል እንደገና ጸፈው እዚሁ ቁጭ ብለህ” አሉት። ጸፈው፤ አነበቡት።

“ስንት ነው ደሞዙ?” አሉዋቸው ቴን ጌታን።

ነገሯቸው። ሦስት አሞሌ ጨውና ሦስት ብር ትሆናለች-ትንሽ ነች። “ጎሩይ” አሉ ልጅ አያሱ “እነዚህ ት እናንተ ትሾሙበታላችሁ፤ ደሞዝ ቁበታላችሁ።” የታከለ ደሞዝ በልጅ ሱ ትእዛዝ ተጨመረለት።

ታከለ ለራስ ተፈሪ ፍቅር አድሮበታል። አሁን እኛ “ተራማጅ” የምንለው ዓይነት አገር ወዳድ ስለ መሰሉት። እሳቸው ደ በበኩላቸው ሊያገለግሉዋቸውና ሊጠቅሙ አቸው የሚችሉ ወጣቶችን እየሰበሰቡ ነው።

“ታከለ፤ ይህች የምትወዳት አገርህ በቂት ጊዜ ውስጥ ዘመናዊ ሆና ለምታ ታያት ነበር” እያሉ ተስፋ ያሳድሩበታል።

ታከለ ለልዑል ራስ ተፈሪ የማያደርግባቸው ነገር አልነበረም። በፕሮፓጋንዳ መኳንንቱን በማግባባት ይረዳቸዋል። በታማኝነት በመላክም፤ በሌላ ሥራም “የባርያ ነፃ ዲሞክራሲ” አድርገው ሾሙት። ባርያን ነፃ የማውጣት ሥራውን እያፋላጠፈ ብዙዎችን ወግ አጥባቂዎች ሳያስቀይም አልቀረም።

አንድ ቀን ንግሥት ዘውዲቱ አስጠርተው እንዲህ አሉት። “ታከለ፤ አንተንኳ ጨዋ የጨዋ ልጅ ትመስላለህ። እናቱ ሌሊት ስትፈጭ የምታድር ይመስል ባርያ ነፃ! ባርያ ነፃ! እያልክ ላሽከሮቼ አገልጋይ በማሳጣት ምንው አስቸገርከን?!”

አልጋወራሽም ታማኝ አገልጋያቸውን ከንግሥት ጥላቻ ገለል ለማድረግ ታከለን የምዕራብ እ.ት.ዮ.ጵያ ገበያዎች ምክትል ሹም አድርገው ላኩት። ባርያን ነፃ ለማውጣት የበለጠ እድል አገኘ። ሥራውን በትጋት ሲሠራ ከዋናው ሹም ጋር ተጋጩ። ሰውየው ለግል ጥቅማቸው የቆሙ በመሆናቸው ታከለ አብሯቸው ሊሠራ አልቻለም።

“ስማ አንተ! ከአመድ ጋር ጠርጌ አሽቀንጥራ ነው እምወረውርህ!” አላቸው ይባላል።

አልጋ ወራሽ ታከለን ከዚያ አነሡት። የከፋ ተጠባባቂ አገረ ገዥ አድርገው ሾሙት።

አሁን እንግዲህ ብዙ ዓመታት እንዝለልና፡ እንደ ቀን ሥዩም ስብሐት ከሀንጋ ወደ ጅማ በመዘና ሲሄድ፡ እንደ ሽማግሌ ታመው ከልጃቸው ጋር ወደ ጅማ ሲሄዱ እግኝቱ ግዙ እኔም ወደዚያው ነኝ ይላቸዋል። ልጃቸው እየስተረጉመለት ሽማግሌውን ይጠይቃቸዋል። ገዥዎቻችሁ እንዴት ናቸው? ይላቸዋል። እንዲህ ይሉታል ሽማግሌው፡

“ያኔ እንተ አልተወለድከም” እንደ ገዥ ነበረን ሀቀኛና ትክክለኛ ጻኛ የሆነ። ልጅ ታክለ ይባል ነበር። እሱ ተሹሞ መምጣቱን ስንሰማ(አባቱ የሀንጋ ንጉሥ ነው) ጦር ከተትንና ቦንጋ ወንዝ ላይ መሽገን ጠበቅ ነው በጅማ በኩል ይመጣል ብለን። እሱ ግን በጎሬና በጊሚራ በኩል ዞሮ በጀርባችን ቦንጋ ከተማችን ገብቶ ቁጭ! ይህን ስንሰማ እኛም ተመለስንና ቤተ መንግሥት ገባን፤ የሚያደርገውን ለማየት።

“ቤተ መንግሥት መጣና አደግድን እጅ ነሣ። “ከንግዲህ መገፋት መበደል መጨቆን መጉሳቆል የለም፤ ባርያ የለም!” አለን ልክ እንዳለው ሆኖ አገኘነው። ጉቦ አያውቅ ማዳላት አያውቅ። እጅ ንሱኝ የለ መከት ጉትቱልኝ የለ። ነገር አይጓተትብን፤ ትክክለኛውን ውሳኔ ማግኘት ነው እንጂ። ብቻ ምን ልበልህ፤ የእኩልነትና የፍትህ ኑሮን ያስገኘልን ገዥ ነበር። ጥሩ መሆኑን ሲሰሙ ጊዜ ነው መሰለኝ፤ በሁለት ዓመቱ እንስተው ወሰዱብን።”

ሥዩም ይህን ሲያጫውተኝ “ሞንሲኛር ባርለሲና የተባለ የካቶሊክ ጳጳስ፤ “አኪም ቦራን” (በኋላ ራስ ደስታ ሆስፒታልን) ያሠራው፤ እሱ ስለ ኢትዮጵያ በጸፈው መጽሐፍ “ታክለ ለከፋ የፍርድና ርትእ አስተዳደር መዘርጋቱንና ብልህ አስተዳዳሪ እንደ ነበረ ዘርዘሮ ጽፎታል” አለኝ።

ታክለ ከከፋ ወደ አዲስ አበባ የተመለሰ በት ምክንያት ደጃች ባልቻ ለተፈሪ አልታ ዘዝም እያሉ የሚያንገራግሩበት ጊዜ በመሆኑ አልጋወራሽ ታማኞቻቸው አጠገባቸው እንዲሆኑ በመፈለጋቸው ነው።

ታክለ ያገር ግዛት ሚኒስቴር ዋና ጸሐፊ ሆነ። (ሚኒስትሩ ራስ ጌታቸው አባተ።) ከታክለ ተግባሮች አንዱ ያገር ግዛት ሚኒስቴር አፈ ጉባኤ ሆኖ፤ ልዩ ልዩ ሂሳብ ሲሰነዝ

ር መልስ መስጠት ነበር። በዚህ ሳቢያ ብርሃንና ሰላም የተባለው ጋዜጣ ውስጥ ታክለ የጻፋቸው ጽሑፎች የጋዜጠኝነት ችሎታ እንደነበረው ያሳያሉ ይላሉ፤ ያነበቧቸው ሰዎች።

ንግሥት ዘውዲቱ አረፉ። አልጋ ወራሹ መንገስ፤ ዘውድ መድፋት ፈሩ። መስፍን ሆኗ ልቆይ የሚል ሀሳብ ነበራቸው። ታክለ ግን ያለ ዘውድ መግዛት አስቸጋሪ ነው ብለው ከተከራከሩዋቸው አንዱ ነበረ። ኃይለ ሥላሴ ዘውድ ደፉ።

እንግዲህ ታክለ ሲያልምለት፤ ሲመኝለት፤ ሲለፋለት የነበረው ጊዜ ደረሰ። ለኢትዮጵያ ልማትና እድገት የሚጥርና የዘመኑ ሥልጣኔ ለኢትዮጵያ አስፈላጊ መሆኑን የሚያምን ንጉሥ የነገሠ መሰለው። ይለፋጅመር ታክለ፤ ይጣደፍ ጀመር። በዚህ በኩል ባርያ ፈጽሞ ነፃ መውጣት አለበት በዚያ በኩል ትምህርት ቤት መከፈት አለበት፤ በዚያኛው በኩል ደሞሴላዊ መናዊዕ ቅድመ መሥረት አለበት ማለቱን ቀጠለ።

“አንተ ደግሞ ችኩል ነህ፤ ሁሉ ባንድ ቀን ይደርስ መሰለህ?” ይላሉ ንጉሡ።

ገባው ታክለ ወልደ ሐዋርያት የኢትዮጵያ ፍቅረኛ። ለካ ለኢትዮጵያ መሣሪያ ሆንኩ ሲል ለተፈሪ ኖሯል መሳሪያነቱ። ተራ ሰው ቢሆን ኖሮ “እንግዲህ ሞከርኩ አልሆነም” ብሎ መጠጥ፤ ሴትና ገንዘብ

ወደ ማሳደድ ይገባ ነበር። ግን ታክለን ከአብዛኛው ሰው የሚለየው ጠባይ ቢኖር ዛሬ ስለተሸነፈ ትግሉን ያለማቋረጥ ነው። ልጅ ኢያሱ ለኢትዮጵያ አይበጅም ብሎ ባመነበት ሰዓት ልጅ ኢያሱን ለማስወገድ በሙሉ ልቡናውና በሙሉ አቅሙ ታገለ። ታግሎ አሸነፍኩ ሲል ዘወር ብሎ ያያል። ከእጅ አይሻል ያማ፤ ሆነ። ያለፈው አለፈ። ታክለ በሕይወቱ አስካለ ድረስ ሁሉ ነገር ያልፋል። የማያልፋት ኢትዮጵያና ታክለ ለሷ ያለው ፍቅር ናቸው። እንግዲያው ተፈሪም ማለፍ አለበት። ነገር ግን ተፈሪን እጥላለሁ ማለት ኢትዮጵያን እስካልጉዳ ድረስ ብቻ ነው። ምክንያቱም ተፈሪም ያልፋል፤ ታክለም ያልፋል፤ የምትዘልቀው ኢትዮጵያ ብቻ ናት። ስለዚህ የታክለ ዓላማ እስከ ሕይወቱ መጨረሻ ድረስ የሚከተለው ይሆናል፡

“ኢትዮጵያን ሳልጉዳ ተፈሪን ማስወገድ ከቻልኩ፤ ዋጋው የኔ ሞት ቢሆንም እከፍላለሁ። ተፈሪ በሚወድቅበት ሰዓት ኢትዮጵያም ጉዳት የሚደርስባት ከሆነ ግን ተፈሪ እንዳይወድቅ ዋጋው የኔ ሞት ቢሆንም እከፍላለሁ።”

በዚህ መመሪያ ታክለ አባ ሰላም “የፈሪ ባላ” ሕይወቱን እንዴት እንዳሳለፈ በሚቀጥሉት የ “የካቲት” ሁለት እትሞች እንቀጥላለን።

ደጃዝማች ታክለ ከእርሶንነት ጓዶቻቸው ጋር

ወንጀል ተሰማርተው ሲገኙ ይህ አሳዛኝ ቁጥርም በያመቱ በ2.5 በመቶ እያደገ እንደሚሄድ የወንጀል ጥናት ሊቃውንት ያምናሉ። ሌላው አሳዛኝ ህጥ የሴቶች ቁጥር ከወንጀል ወንጀልኞች ቁጥር 30 በመቶ እየጨመረ መሄዱ ነው።

የወንጀል ተግባር ባሁኑ ጊዜ በለሙት ካፒታሊስት አገሮችም ሆነ በልማት ወደኋላ በቀሩ አገሮች እየደገበረረ፣ እየደገ የሄደው የወንጀል ዓይነት ይለያያል። ለምሳሌ በአጠቃላይ በዓለም አቀፍ ደረጃ ሲታይ በሰው ላይ የሚፈጸመው የግድያ ወንጀል 20 በመቶ ሲሆን በልማት ባልገፉ አገሮች ግን ፍርድ ቤት ከሚቀርቡት የወንጀል ክስ ሶች ውስጥ ይህ ቁጥር 90 በመቶ እንደሚሆን ሊቃውንቱ አረጋግጠዋል።

በንብረት ላይ የሚደርሰው ወንጀል ደግሞ 46 በመቶ ሲሆን ከሃሺሽ ጋር የተያያዘው ወንጀልም ከ8 በመቶ እንደሚያንስ ታውቋል። በዚህ በተጠቀሰው ዘመን በልማት ባልገፉት አገሮች እውቅ ሰውን የመግደል ወንጀል በ4.6 ሲጨምር የሌብንትና የዝርፊያ ወንጀሎችም (እንደቅደም ተከተላቸው) በ43 እና በ42 በመቶ ጨምረዋል። ከሃሺሽና ህሊናን ከሚሰውሩ እጾች፣ ጋር የተያያዘው የወንጀል ተግባር ደግሞ በ113

በመቶ ያደገ መሆኑን የተባበሩት መንግሥታት የወንጀል መከላከያ ኮሚቴ ባወጣው ዘገባ አረጋግጧል።

ባጠቃላይ ሲታይ በመጠንም ሆነ በአይነት ወንጀል በልማት ካልገፉት አገሮች ይልቅ የሚበዛው በልማት በገፉት አገሮች ውስጥ ነው። ባለፉት ስድስት ዓመታት ብቻ እንኳ ያለውን ሁኔታ ስንወስድ በልማት ገፍተዋል በሚባሉት የካፒታሊስት አገሮች ውስጥ ከ100.000 ነዋሪዎች መካከል 1000 ወንጀልኞች ሲገኙ፣ ያ ቁጥር በየዓመቱ በአንድ በመቶ እንደሚጨምር ታውቋል። ይህ ቁጥር ቀደም ብሎ እንደተጠቀሰው በልማት ባልገፉት አገሮች 800 ብቻ መሆኑ ይታወቃል። የሴት ወንጀልኞች ቁጥር ደግሞ በለሙት አገሮች ከወንጀል ወንጀልኞች ቁጥር 50 በመቶ ጨምሯል። የካፒታሊስቱ አገሮች የወንጀል እድገት በጣም አስደንጋጭ ነው። ለምሳሌ በንብረት ላይ የሚደርሰው ወንጀል 82 በመቶ ሲጨምር የግድያና የሌብንት ወንጀል ደግሞ ከ35 በመቶ ባላንስ አድጓል። ከሁሉም ይበልጥ የሚያስፈራ እድገት ያሳየው ግን በካፒታሊስት አገሮች የሚፈጸመው የዘረፋ ወንጀል ሲሆን፣ በዚህ በተጠቀሰው ዘመን ውስጥ ወደ 322 በመቶ እንደደረሰ የተባበሩት መንግሥታት ድርጅት የጥናት ዘገባ ያመለክታል። ሌላው በካፒታሊስት አገሮች የጨመረው የወንጀል ድርጊት የሃሺሽና የአደንዛዥ እጾች ሽያጭና ማስተላለፍ ተግባር ሲሆን ይህም የወንጀል አይነት 138 በመቶ ጨምሯል።

ሌላው በልማት ገፉ በሚባሉት ካፒታሊስት አገሮች እጅግ አሳሳቢ የሆነው የወንጀል አይነት ሰዎች የሌብንት ድርጅት በማቋቋም የሚፈጽሙት ወንጀል ነው። የዚህ አይነት ወንጀልኞች በትጥቅና በድርጅት በሚገባ የተደራጁ በመሆናቸው ድርጊታቸውን ለመቆጣጠርም ሆነ ለማስቀረት ከማስቸገሩም በላይ የሚያደርሱት የወንጀል ጉዳትም እጅግ ከፍተኛ ነው። በዚህ መልክ ከሚፈጸሙት ወንጀሎች ጥቂቶቹ የባንክ ዝርፊያ፣ የከበርቴ ቤተሰቦች አባሎችን በመያዝ እጅግ ከፍተኛ ገንዘብ መጠየቅ፣ በቅጥር ሰዎችን መግደል፣ የፖለቲካ መሪዎችንና ከበርቴ ባለኢንዱስትሪዎችን መግደል፣ አውሮፕላኖችን አስገድዶ ወደሌላ አቅጣጫ መውሰድና ተሳፋሪዎቹን በእሥር ስም እየያዙ ገንዘብና ሌላ የፖለቲካ ጥቅም መጠየቅ፣ እንዲሁም የመንግሥትን ግብርና ታክስ ሳይከፍሉ ካገር መጥፋት ወዘተ... ናቸው።

አንዳንድ ነጥቦች ፡ ስለአማርኛ ጥበበ ቃላት (፫)

ከአስፋው ጻምጤ

በመስከረም ወር የካቲት እትም ላይ ፡ ጥበበ ቃላት ስንል፣ ምን ምን ዓይነት የጽሑፍ ሥራዎችን ለመሸፈን መሆኑንና ፡ ቀደም ሲል ከተለመደው ፡ “ሥነ ጽሑፍ” ከሚለው ስያሜ ጋር በጽንሰ-ሐሳብ ይከት የሚለይበትን ገልጽናል። “ጥበበ ቃላት” የሚሸፍነው ባጭሩ ፡ በኪነታዊ ውበት የተደረሱ ፡ ሁለንታዊ መልእክት ያላቸውን የፈጠሩ ጽሑፎች ብቻ ነው። ሥነ ጽሑፍ ግን ከጥበበ ቃላት ሌላ ፡ የፈጠራ ያልሆኑ ፡ ነገር ግን ኪነታዊ ውበት ያላቸውን ልዩ ልዩ ዓይነት ጽሑፎች ጨምሮ ያካትታል።

በአማርኛ ቋንቋ እስከዛሬ ተጽፈው የታተሙትን (ያልታተሙም ካሉ እነሱንም ቢሆን) ፡ በሁለት ዐበይት ክፍሎች ያላንጻ

ች ችግር መመደብ ይቻላል— “የፈጠራ” እና “የፈጠራ ያልሆኑ” በሚሉ ሁለት ክፍሎች።

ከ1900 ዓ.ም. በፊት በአማርኛ ተጽፈው ከነበሩት የፈጠራ ሥራዎች ውስጥ ፡ በበኩሌ ያየሁት እስከዛሬ ገና የለም። ምናልባት ከዚህ ምድብ ውስጥ ይገባሉ የሚባል ከሆነ፡

ሀ/ የደብተራ ዘነበ ፡ “መጽሐፈ ጭዋታ ሥጋዊ ወመንፈሳዊ” የተሰኘች በ1857 ዓ.ም. የተጻፈችው ድርሰትና ፡

ለ/ የገብረ ጊዮርጊስ ትርፌ ፡ የጀን በን ያን “ፒልግሪምስ ፕሮግራስ” (በ1884 ዓ.ም. በስዊስ አገር የታተመው) ትርጉም— “የክርስቲያን መንገድ” (የመናኝ ጉዞ)—

እርግጥ አሉ። ገና ያልታየው ሌላው ፡ ዛሬ በባህል ሚኒስቴር እጅ የሚገኘው ያልታተመው የአለቃ ታየ ገብረ ማርያም ፡ “የመንገድ ታሪክ (ልብ ወለድ)” የተሰኘው የፈጠራ ጽሑፍ ነው። ለተነሣንበት ዓላማ የሚያስፈልገን ፡ ይህ መጽሐፍ ከ1900 ዓ.ም. በፊት ወይስ በኋላ የተጻፈ መሆኑን ማወቅ ነው።

የአማርኛ የፈጠራ መጻሕፍት ብዛት ያላቸው ሆነው የምናገኛቸው ከ1900 ዓ.ም. ወዲህ ነው። የማተሚያ መሣሪያዎች ወደ መሀል አገር ገብተው በሥራ ላይ ከመዋላቸው ጋር ባንድ በኩል የጠበቀ ግንኙነት ያለው ይመስላል። ዐቢይ ምክንያቱ ግን ቁጥራቸው እየበረከተ የሄደ ኢትዮጵያ

ውያን ወደ ውጭ አገሮች ለትምህርት ፣ ለአገር ጉዳይ ሥራና ለጉብኝት መሄድ ነበር ቢባል ከእውነቱ ብዙ የምንርቅ አይመስለኝም።

ለምሳሌ ፡ “የልብ ወለድ ታሪክን (የጦቢያን)” ደራሲ ፡ አፈወርቅ ገብረየሱብን ፡ “የአውራጃች ተረትንና ኮሜዲያን” ደራሲ ፡ ተክለሐዋርያት ተክለ ማርያምን ፡ “የመንገደኛ ታሪክን (ልብ ወለድ)” ደራሲ ፡ ታየ ገብረ ማርያምን እና “የአዲስ ዓለምን” እና የሌሎች ጥቂት የፈጠራ ሥራዎችን ደራሲ ፡ ጎሩይ ወልደ ሥላሴን እንውሰድ። አራቱም በውጭ አገሮች የኖሩ ወይም ልዩ ልዩ ጉብኝቶች ያደረጉ ናቸው። አፈወርቅ በጣሊያንና በስዊስ ከመኖሩም በላይ ሌሎች አገሮችን—እንደጊኒን ጭምር—ጉብኝቷል። ተክለ ሐዋርያት መጀመሪያ በሩሲያ የወታደርነት ትምህርት ፣ ኋላ በፈረንሳይ የርሻ ትምህርት በማማር ዓመታት አሳልፏል። ታየም በጀርመን አገር በመምህርነትና በተማሪነት ለዓመታት ኖሯል። ጎሩይም ፡ ወደ ሰሜን እስከ ስቶክሎም ፡ ወደ ምዕራብ እስከ ዋሽንግተን ዲሲ ፡ ወደ ሥራቅ እስከ ጃፓን እየተጓዘ በንቁ አእምሮ ባያሌው ያስተዋለ ምሁር ነው።

እነዚህንና እነሱን የመስሉ ኢትዮጵያውያን ፡ አገራቸውንና የጉበጃቸውን ወይም ለአጭር ጊዜም ቢሆን የኖሩባቸውን አገሮች ፡ በማነጻጸር ያገራቸውን ኋለቀርነት በመገንዘብ ፡ ላገር ይጠቅማል የሚሉትን ሁሉ በቃል በመንገር አልተወሰኑም። “በቃል የተነገረ ይረሳል፤ በጽሑፍ ያለ ይወረሳል” ነውና ፡ ስለብዙ አርእስተ - ጉዳዮች ጽፈዋል። ስለዚህ ፡ በሃያኛው ምዕተ ዓመት የመጀመሪያዎቹ አሠርታት ተጽፈው ከታተሙት ውስጥ ፡ አብዛኛዎቹ የፈጠራ ሥራዎች አይደሉም። ስለውጪው ዓለም ፡ ስለኢትዮጵያ ታሪክ ፡ ስለ ልዩ ልዩ የዕውቀት ዘርፎች... ወዘተ... በአጠቃላይ “ትምህርት” ወይም “መረጃ” ለመስጠት ታስበው የተጻፉ ናቸው ለማለት ይቻላል።

ለምሳሌ ፡ 1. አለቃ ታየ ከጻፋቸው (ያለ ለቁትን ጨምሮ) ዘጠኝ መጻሕፍት ውስጥ ፡ አንድ የልብ ወለድ (ከላይ የጠቀስነው) ፡ “የመንገደኛ ታሪክ (ልብ ወለድ)” እና አንድ የምሳሌና ተረቶች ፡ መጻሕፍት ብቻ ሲገኙ ፡ የቀሩት ለፈጠራ ጽሑፍነት የሚቀር

ቡ አይደሉም። (ዜና ባህል መስከረም 1973 ዓ.ም. ውስጥ ተመልከት—ዝርዝሩን)። ከጽሑፎቹ ውስጥ የሕትመት ብርሃን አግኝቶ ብዙዎች እስከዛሬ የሚያውቁት ፡ “የኢትዮጵያ ሕዝብ ታሪክ” የሚለው ነው። ይህ መጽሐፍ ቀንጽል ነው። ይጽፈው ከነበረውና ገና ካላለቀለት ፡ ባለ 35 ክፍሎች “ከአዳም እስከ ዘውዲቱ” የነበረውን ሁሉ ሊገልጽበት አቅዶት ከነበረው የታሪክ መጽሐፍ ውስጥ ሁለቱን ክፍሎች—ስምንት ገና ዘጠኝ—በቻ ያቀፈ ነው። ነሐሴ 15 ቀን 1916 ዓ.ም. ከማረፉ በፊት ፡ ካቀደው ውስጥ 22ቱን ክፍሎች (በ425 የእጅ ጽሑፍ ገጾች) ማጠናቀቁንና ሌላም ፡ መረጃ የፈለገ ፡ ከተጠቀሰው መጽሐፍ የ1964 ዓ.ም. እትም ውስጥ የዶ/ር ታደሰ ታምራትን መቅድም ሊመለከት ይችላል። ከርዕሳችን አኳያ የማወቅ ጉጉታችንን የሚገነትሉን ግን ፡ ከላይ የተጠቀሱት ሁለቱ ብቻ ናቸው።

2. ደራሲ ጎሩይ ወልደ ሥላሴንም ብናነሳ ፡ “ስለ መጽሐፎቹ ቁጥር” ብሎ የሚከተለውን አስፍሯል። “ከልቤ እያነቃሁ ፡ ከመጻሕፍትም እየጠቀስሁ ፡ ካንዳንድ ሰውም እየጠየቅሁ ፡ ወደ ውጭ አገር በመመላለሴ ባይኔ እያየሁ መጻሕፍት ጽፈያለሁ።” ከዚያ ፡ የ19 መጻሕፍት አርእስቶች ይዘረዝራል። ከነዚህ ውስጥ ሁለቱ ብቻ ሲቀሩ ሌሎቹ (አሥራ ሰባቱ) መታተማቸውን ያመለክታል። እዚህ ላይ ጥቂት ግር የሚለው “የልብ ሐሳብ ፡ የብርሃኔና የጽዮን ሞገሳ ጋብቻ” የሚለው የፈጠራ ጽሑፍ በዝርዝሩ ውስጥ አለመመልከቱ ነው።

ይኸም ፡ “ዝርዝሩ መቼ ነበር የተጻፈው? ዝርዝሩ ያልጨመረው ሌላስ ምን ይኖር ይሆን?” እሚል ጥርጣሬ ላይ ይጥላል። ይኸን ሐሳብ የሚያጠናክረው ፡ “አዲስ ዓለም” የተሰኘው የዚሁ ደራሲ ጽሑፍ መጀመሪያ የታተመው በ1905 ዓ.ም. ሲሆን ፡ በዚያን ጊዜ ታትሞ አደባባይ የወጣው ያለ ደራሲ ስም ነበር። እንዲሁ ፡ “አዲስ ዓለም” የቅኖችና የደግ አድራጊዎች መኖሪያ” ተብሎ አገሩን በሚወድ አንድ ኢትዮጵያዊ እንደተጻፈ ሆኖ ነበር የቀረበው። የመጽሐፉ ይዘት ሲታይ ፡ በዚያ ወቅት (በ1905) የነበረው የኢትዮጵያ ሃይማኖታዊና ማህበረሰባዊ አመለካከት ደራሲውን በስሙ ለማውጣት

ት እንዳይደርስ አድርጎት ይሆናል የሚል ግምት የሚያሳድር ነው። በስሙ የወጣችው በ1925 ዓ.ም. እንደገና ስትታተም ነበር።

ያልታተሙት ሁለቱ ፡ “ወይዘሮ ጥበበ” እና “የሰማይ መንገድ ካርታ” የተሰኙት ናቸው። እነዚህ የፈጠራ ሥራ መሆን አለመሆናቸው ካልታዩ ሊታወቅ ስለማይችል ለጊዜው ያለሐተታ እናልፋቸዋለን። ከታተሙት አሥራ ሰባቱ (አሥራ ስምንቱ—ከዝርዝሩ ውስጥ የሌለውን “የልብ ሐሳብን” ስንጨምር) ውስጥ ፡ አሥራ ሦስቱ የፈጠራ ያልሆኑ ስለመሆናቸው ጽሑፎቹን በማገላበጥና ከአርእስታቸውም ጭምር በግልጽ ይታወቃል። ስለዚህ ፡ በግል አስተያየቴ ለጥበበ ቃላት ቅርስነት “ብቁ ናቸው አይደሉም” ለሚለው ምርምር ሊቀርቡ የሚችሉት አምስቱ ብቻ ይመስሉኛል። እነርሱም ፡ ወዳጄ ልቤ ሱካርና ወተት—ለልጆች ማሳደጊያ ፡ የልቅሶ ዜማ ግጥም ፡ አዲስ ዓለምና ፡ የልብ ሐሳብ—የብርሃኔና የጽዮን ሞገሳ ጋብቻ ናቸው። ከዚህ የምንረዳው ፡ አብዛኛዎቹ (ማለት 75%) የዚህ ደራሲ ሥራዎች የፈጠራ አለመሆናቸውን ነው።

3. የተክለ ሐዋርያት ተክለ ማርያምንም ሥራዎች ብንመለከት ዋና ትኩረታቸው ወይም ግባቸው ጥበበ ቃላት አልነበረም። እስካሁን ያየኋቸው የደራሲው ሥራዎች ሦስት ብቻ ናቸው። እነርሱም ፡ ያውራዎች ተረት (ፋቡላ) (በሥነ ግጥም) ፡ ያውራዎች ኮሜዲያ (ቲአትር) (በሥነ ግጥም) እና ስለእርሻ ትምህርት ናቸው። የመጀመሪያ ሁለቱ ፡ ባጠቃላይ ከ50 ገጾች አይበልጡም፤ ሦስተኛው ግን የ179 ገጽ ትልቅ ሥራ ነው።

የመጀመሪያውን ሥራ ለምን እንደጻፈው ደራሲው እንዲህ ይላል፤ “መነሻ ምክንያት”

“ይኸን ፋብላ” (ተረት) ተብሎ የተሰየመውን ቲንሽ ድርሰት ለመጻፍ ያነሳሳኝ ምክንያት ይኖራልና ያንኑ ለአንባቢ ብገልጽለት ይሻላል።”

ከዚያ ለጠቅ ያደርግና ፡ አፄ ምኒልክ ለልጅ ኢያሱ ሞግዚት አድርገዋቸው የነበሩት ራስ ቢትወደድ ተሰማ (ሚያዝያ 3 ቀን 1903 ዓ.ም.) ጥተው ነበርና አንዳንድ አጉልነገሮች ሲደረጉ ደራሲው በማየቱ ፡ ቁምነ

ዚ ለመምከር መመኘትን ይገልጻል ።
«...ነገር ግን ፡ ግን ያስቀርባል ። አለባበ
ሴና ልማዱ ያውርጋውያን ነው ። እንደ
ባዳ መታየቱ ይታወቃል ... እንግዲያስ
ቁምነገር በውስጡ የተሞላበት ጨዋታ ጽ
ፈ ለልጅ ሊያሰ (ያኔ የ15 ዓመት ወጣት)
ባቀርባለቸው ይሻላል ...» በማለት በዚህ
ዓላማ ላይ ተመሥርቶ ጽፎ ያቀርባል ። «የ
አውሬዎች ተረት (ፋቡላ)» ሊጻፍ የበቃው
በዚህ አኳኋን ነበር ።

“የአውሬዎች ኮሚኒያ” ዝግጅት ታሪክ
ም እንደሚከተለው ነው ። “...በመካከሉ እ
ንድ ቀን ካቶ ጎሩይ ይደሰ አበባ ሙኒሲፓሊ
ቴ ዲሬክተር የጥሪ ወረቀት ደረሰኝ ። ዛሬ
ማታ ራስ ሆቴል የቲኦትር ጨዋታ ለማሳ
የት ተደራጅተናልና መጥተው እንዲያዩል
ን ፈቃድዎ ይሁንልን የሚል ነው ።

“የቲኦትር ጨዋታው በሀገራችን ከዚ
ያ በፊት አልተጀመረም ነበር ። ስለዚህ እ
ኔም አጀማመርን ለማየት ቸኩዬ ሄድኩ ፤
ነገር ግን ከፋኛ ተሳታፊዎች ...

... ይኸንኑ አመራር ማቃናት አስፈላጊ
መሆኑን ያደውኑ ተገንዘብኩት ፤ ወዲያው
አንድ የቲኦትር ጨዋታ ለምሳሌ ያህል ለ
ማሰናዳት ተመኝሁ ። ነገር ግን...” መደ
በኛ ሥራው ፋታ በማሳጣት አልፈቅድ
አለ። “...የማይቻለኝ መሆኑን ተረዳሁት ።
ያን ጊዜውን አንድ ሐሳብ ተገለጸልኝ ።

ፋቡላ (ተረት) በተባለው ድርሰቴ ውስ
ጥ የተመሰሉትን አውሬዎች እርስ በርሳቸ
ው ተነጋጋሪ አስመስዩ... በቲኦትር ባላይ
የሚቀለጥፍ ዘዴ መሆኑ ታወቀኝ...”

ስለዚህ ፡ ምዕተ ዓመቱ መጀመሪያው
ላይ ዋናው ትኩረት—በነዚህም ጸሐፊዎች
ቢሆን—የፈጠራ ሥራዎች ላይ አልነበረ
ም፤ ይሁን እንጂ ለነርሱ ግን፤ የጥበበ ቃላት
ጉዳይም እንደ አንድ ዐቢይ ዘርፍ የተቆጠረ
ይመስላል ። ግልጽ ዓላማም ነበረው ። ለአ
ብነት ያህል ጎሩይንና ተክለ ሐዋርያትን
እንጠቅሳለን ።

ጎሩይ ፡ የልብ ሐሳብ-የብርሃኔና የጽዮን
ሞገሳ ጋብቻ ፡ መቅድም ውስጥ ፡ “ጠጅ
በብርሌ ፡ ነገር በምሳሌ” እንደተባለ፤ ነገር
ሁሉ በምሳሌ ሲሆን ለሰሚው በቶሎ ያስረ
ዳዋል ...

... ይህም የልብ ሐሳብ የተባለ አጭር
መጽሐፍ (50 ገጾች) ዋና ምሳሌነቱ ሚስት

ስለ ማግባትና ልጅ ስለመውለድ ፡ ልጅን
ም በጥንቃቄና በትምህርት ስለማሳደግ ነው
ና፤ ሚስት ለማግባት የሚፈልግ ወንድና ፤
ባል ለማግባት የምትፈልግ ሴት አስቀድ
መው ይህን መጽሐፍ በቅንነት በማስተ
ዋል ቢያነቡት ...” ይላል ።

ተክለ ሐዋርያትም ፡ በ “የአውሬዎች ኮ
ሚኒያ” መቅድም ውስጥ እንዲህ ይላል ፡
“... ነገር ግን ፡ ምስጢሩን ለማያውቁ ሰ
ዎች ጨዋታ ሲሉዋቸው ለተልድ ፡ ለዋዛ ፡
ለቧልት ፡ ለከንቱ ውዳሴ ብቻ የታሰበ እን
ዳይመስላቸው። ይልቅስ የቲኦትር ዋናው
ሐሳብ የሰውን ልብ ለማቅናትና ተስከተት
ለመመለስ ነው ። በሚሳዘን ወይም በማሳቅ
የሰውን ስከተት ወይም ተንኮል እየገለጡ
ተጠብ ወደ ፍቅር ፡ ተከፋት ወደ በጉነት ፡
ከውስልትና ወደ ቁም ነገራምነት ለመመለ
ስ ነው ...”

ከዚህ በላይ የታተመውን ፍሬ ሐሳብ ግ
ልጽ ለማድረግ እንሞክር ። በአማርኛ በመ
ጻፍ ፡ ልዩ ልዩ ሐሳቦችንና ትምህርቶችን
ለመግለጽና ለማስረዳት ፡ እንዲሁም፤ እንዳ
ንድ አስተሳሰቦችንና አመለካከቶችን “በ
ነብረተሰቡ” ሕሊና ውስጥ እንዲሠርጉ
ለማድረግ ፡ የተበራታ ጥረት ማድረግ የተ
ጀመረው አያሌ ኢትዮጵያውያን ከውጭው
ዓለም ሁኔታዎች ጋር ለመተዋወቅ ከበቁ
በት ወቅት ፡ ከምኒልክ ዘመን መንግሥት
ጀምሮ ይመስላል ። ይኸንንም ጥረት የማተ
ሚያ መሳሪያዎች ወደሀገራችን ገብተው
የማተሚያ ቤቶች መቋቋም መጀመር ሊያቀ
ላጥፈው ችሏል ። ጥረቱ የሚደረገው እንደ
ቀድሞው በጅ ጽሕፈት አማካይነት ቢሆን
ኖሮ ምን ያህል ጥረቱን ከባድ ፡ ውጤቱን
በጣም ውሱን ያደርገው እንደነበር መገመ
ቱ አዳጋች አይደለም ።

ሁለተኛ ፡ የአማርኛ “ዘመናዊ” ጥበበ
ቃላት አጀማመር ከሁለት አግጣሚዎች
የመነጨ ይመስላል። አንደኛው የአፈ ወ
ርቅ ገብረየሱስ ሙከራ ሲሆን ፡ ሁለተኛው
የጎሩይ ወልደ ሥላሴና የተክለ ሐዋርያት
ነው ። የአፈወርቅ ሙከራ ጥበበ ቃላትን
ራሱን እንደቻለ ፡ የራሱ ግብና ዓላማ እን
ዳለው እንደ አንድ ሙያ የሚመለከት ይመ
ስላል ። ሁለተኛው ወገን ግን ፡ ጥበበ ቃላ
ትን ይበልጥ ጉልህ በሆነ አኳኋን የሚፈል
ጉ መልእክቶችን ማስተላለፊያ መሳሪያ አ

ድርጉ የመመልከት ዝንባሌ ያሳያል ። በመ
ሠረታዊ ነጥብ ላይ ግን ሁለቱ አይለያዩም
ማለት ይቻላል ። ይኸ ከሆነ ታዲያ “ፀጉር
መሰንጠቅን ምን አመጣው!” ይባል ይሆ
ናል ። ግን ፡ ልዩነቱም ቀላል አይመስልም
ና ነው ።

በመሠረተ ነጥብ አይለያዩም ስንል ፡ሁ
ለቱም ወገኖች የጥበበ ቃላት ሥራዎች ማህ
በረሰባዊ መልእክት እንዲኖራቸው የሚያ
ምኑ መሆናቸው ነው ። “ኪነት ለራሷ ለኪ
ነት ሲባል” የሚለውን ፡ ከዘመናችን አዝ
ማሚያዎች አንዱን፤ ሁለቱም ወገኖች ፈጽ
ሞ የሚቀበሉት አይደሉም ። በዚህ ጉዳይ
ላይ አንድ ናቸው ።

የአፈወርቅን “መቢያን” እና የጎሩይን
“አዲስ ዓለምንና” “የልብ ሐሳብን”
በጥሞና ማንበብ ልዩነታቸውን ለመረዳት
የሚያግዝ ይመስለኛል ። በጎሩይ መጽሐፍ
ት ፡ መልእክቱ፤ ወይም “ትምህርቱ” ቅል
ጥጥ ብሎ ከመውጣቱ የተነሣ ገጸ ባሕሪያ
ቱን የደራሲው “የድምፅ ማጉያ መሣርያ”
ያደርጋቸዋል ። መጽሐፎቹንም የመስበኪ
ያ ጽሑፍነት ጠባይ ያከናወናቸዋል። የአፈ
ወርቅ አቀራረብ ግን ፡ የጥበበ ቃላትን
“ደንብና ሥነ ሥርዓት” ተከትሎ ፡ የፈጠ
ራ ሥራነቱን የሚያሰማ ሆኖ ፡ የተፈለገው
መልእክት ልብ ሳይለው አንባቢውን እን
ዲዘልቀው ማድረግ ለመቻል ነው ።

ከነዚህ ሁለት አዝማሚያዎች በአማ
ርኛ ጥበበ ቃላት ላይ ተፅዕኖው ያየለው የ
አንደኛው ወገን ነበር ለማለት ይቻላል ።
የፈጠራ ሥራዎች ተብለው እስከዛሬ በአ
ማርኛ ከቀረቡት ውስጥ ፡ ከመቶ ዘጠና አም
ስቱ እጅ “የመስበክ” ጠባይ ያጠቃቸዋል፤
የዘመናችን አንባቢዎች እርሮም ይኸው
ነው ። “አይንገረን” ፡ “ያሳየን” ። “አይስ
በከን” ። “በውበት የተከሸነ የፈጠራ ሥራ
ያቅርብልን” የሚል ነው ።

እነዚህን አንዳንድ አጠቃላይ ነጥቦች
ባለፉት ሰባ ዓመታት በተጻፉት የአማርኛ
ጥበበ ቃላት ሥራዎች ላይ ሰንዝረናል ። ከ
ዚህ የሚለጥቀው፤ በዚሁ ወቅት ከተጻፉት
ውስጥ አንዳንዶቹን በማንሣት ጠቅለል ፡
ጠቅለል ያሉ አስተያየቶች መሰንዘር ነው ።
ይኸ ሰፋ ያለ ሥፍራም ስለሚጠይቅ ፡ ይኸ
ኛውን እዚሁ ላይ እንደመድማለን ።

አድማችን ሊፈርስ አልቻለም ነበር። በተለይ ስልሳኛው ሰዓት ከገባ በኋላ እጅግ ወደሚያስመርረውና ሁለተኛ በህይወት ወደማያጋጥመኝ መራራ የሕይወት ክፍል ገባሁ። በሀገራችን እንደተለመደው ረሀብ ማለት የሆድ ባዶ መሆን ብቻ አለመሆኑም ተረዳሁ። ረሀብ ራሱን የቻለ ትርጉም አለው። በተለይ የነፃነት ረሀብ። ከዚህ በኋላ እስከ 72ኛው ሰዓት ድረስ የሆነውን ለመጻፍ አይቻልም። ከአድመኞቼ ሦስታችን ሕሊናችንን ሳትንና ሆስፒታል ተወስደን ስለነበር ራሳችንን ስናውቅ ተያየንና የገረጣውን የፊታችንን ቆዳ ፈገግ በማድረግ ተሳሳቅን። የምግብ መርፌ ከተሰጠን በኋላ ወደ ወሀኒ ቤቱ መለሱን። በሥልጣን ጀኔራሉን የሚበልጠው የዚያድ ጉሳ የሆነው መቶ አለቃ መሀመድ አብዱራህ ከተዋበውና ካየናቸው የባለሥልጣኖች ቢሮዎች ካጌጠው ቢሮው በባለሥልጣንነት ሰሚት አነጋገረን፡ “ችግራችሁን ለፕሬዚዳንታችን በቀጥታ ገብቼ እነግርላችኋለሁ። የታሠራችሁት የኢትዮጵያ ሰላዮች ናቸው በማለት እንጂ የኛ ሀገር ሰው ያለፍርድ የሚታሠርበት ሆኖ አይደለም። የሀገራችንን ስም አታጥፉ። ሕዝቡንም አድማ አታስተምሩት። ታላቅ ወንጀል ውስጥ ትገባላችሁ።” አለን። በርግጥ የኛም አድማ ሕይወታችንን በጨካኞች እጅ ለመጣል ሳይሆን ለፍትህ ስለነበር ማንም አሥረኛ ሊያነጋግረው ከማ

ስለ ቃላት

ከፈቃድ አጠቃላይ

ይህን ደብዳቤ እንድጽፍ ያነሳሳኝ በመስከረም 1973 ዓ.ም. በወጣው እትም ውስጥ የተመለከትሁት የኢቶ አስፋው ዳምጢ መጣጥፍ (አርቲስታ) ነው። ሃሳቤ በሳቸው ጽሑፍ ላይ አስተያየት መስጠት አይደለም። ትንሽ ለየት ይላል።

ዛሬ መቼም ሁላችንም በየሙያችን ሃሳባችንን ለመግለጽ ልዩ ልዩ ቃላት የምንፈጥርበት፡ እንዳንዶቹን አንዳሉ የምንወርስበት፡ የተለመዱትንም ቃላት ሌላው ቢቀርቃል በመሆናቸው ትርጉም እያዳበርን ያለንበት፡ ይበልጥ ለማዳበርም ጥረት የምናደርግበት ጊዜ ነው። ይህ ሁኔታ እያደር እርስ በርስ ወደማንግባባበት ደረጃ ሊያደርሰን ቢችልም በማዕከላዊ ደረጃ ውሳኔ ቶሎ ካገኘ ይህ በየፊናችን የምናደርገው መፍጨር ጨር ጊዜ ማጥፋት አይሆንም፡ ለመጨው ሥራ መነሻ ይሆናልና።

አቶ አስፋው ዳምጢ “በሥነ ጽሑፍ” ና በ “ጥበበ ቃላት” መሀል ልዩነት ጠቁመው በእያንዳንዱ ሥር ሊመደቡ የሚችሉ ሥራዎች ዓይነት አመልከተዋል። እኔ ደግሞ በጠቅላላ ከዚህ ታሪ ለተያያዙ ቃላት አንድ ሥርዓት ብንፈጥር የሚል ሃሳብ እንሆኔ እሳቸው የጀመሩትን ውይይት ለመቀጠል ነው ሃሳቤ። ጉዳዩን “የኢትዮጵያ

ቋንቋዎችና ሥነ ጽሑፍ ክፍል” በሰኔ 1970 ዓ.ም. የቋንቋ ጉዳይ በብሔራዊ ዲሞክራሲያዊ አብዮት ወቅት በሚል ዐቢይ ርእስ ባዘጋጀው ሴሚናር ላይ አንስቼው ከዚያ ወዲያ ያዝ ለቀቅ ሳደርገው ቆይቼ ሳለ የኢቶ አስፋው ጽሑፍ ቢተነኩሰኝ ነው ዛሬ ማንሳቴ።

- በምሳሌ ላስረዳ፡
- ኪነት —
- ከያኒ —
- ኪነተ ቃል
- አፋዊ ኪነተ ቃል
- ኪነርእይ —
- ኪነድምዕ —

በዚህ ዓይነት ቃላት ብንፈጥር ሥርዓት ስላለው ለጥናትና ለማስታወስ ይመቻል እላለሁ። እንዲያውም ቃላት ስንፈጥር ባንዳንድ ልዩ ሁኔታ ካልተገደድን በቀር ሊዋለዱ በሚችሉበት ሁኔታ ላይ ማተኮር አንድጥሩ መንገድ ይመስለኛል። ይሁን እንጂ ከላይ የጠቀስኩት ምሳሌ ጥያቄ ሊያስነሳ ይችላል። “የተለመደውን ቃል ለምን እንቀይራለን? ለምን እንዳለ ትተነው ትርጉሙን አናብራራም?” ሊባል ይችላል። የዚህም መደገሚያው “በእንግሊዝኛ፡ በፈረንሳይ

ወደገጽ ፴፱ ሸፎል

ማሩትን አይብዛት ለማዕዘን ይሉትን ጉባዔ የነበሩ እንደገለጡት ሚቆጠሩ የረገደ ጥላኖችን ል። በጀርመኒ በቸኮገለቭኮቪ ድርጅትና እሚጠልፉ ራሪ ሪፐብሊክ ወደአየተዘዋወሩ ርላይ ከአሥት የሚሆኑ ከቦች በመላው ሠማርተው የዓለምን እንደና ጠለፋውን እነዚህ ብቻ ተላለፉትን ስልትም አለ “ኢሊንት” ትሪክ መሳሪያው መረጃ ነው ጣጠፈው “በየውጭ ሀገሮች ሮችና እንደራራ የሚያሳዩትን ምልክት የሚጠቅም

ረብ ምግብንታቸው ላይ ነዋ፤ በእርግጥ የ መንፈስ ምግብ መመገብን ባህላችን እድር ገን ለማዳበር ገና ብዙ ይቀረናል። እንደሚ ታየው ብዙው ሀገብ የሚያተኩረው የአ ካል ምግብ ከማሳያዱ ላይ ነው። እንዲህ ከሆነ ደግሞ ሰዎች ከእንሰላት የምንለይበ ት ሁኔታ አይታዩም። እካላችንን ብቻ ሳ ይሆን አእምሮአችንንም ለማፋፋትና አዲ ስ የሃሳብ ሰብል እንዲያመርት ለማድረግ መፍጨርጨር አለብን። የሰው ልጆች ሀይ ወት ውብ የሆነ ፍቺ የሚያገኘውም በዚህ ጊዜ ብቻ ይመስለኛል። . . . . .

ይህን የጀመረበት ምክንያት ስለጠፋው ንግግርን እቋርጦ ሲያሰላስል አቶ ፋሪስ ሃሳ ቡን ቀምተው፡ “ . . . እና ለቦለድ ታሪኮ ች የመንፈስ ምግቦች ናቸው ነው የምትለ ውን!” አሉት።

“እንዴታ! . . . . .” ሲል መነሻውን አስታውሶ ቀጠለ፡ “ከዚህም ሌላ የፈጠራ ታሪኮችንም ሆኑ የመሳሰሉትን ሁሉ ከፍል ሰፍናው ውጭ እድርገው ሊመለከቱ አይገ ባም። እነርሱም የርዕዮተ ዓለም ማበልፀጊ ያዎችና ማስፋፈያዎች ናቸው። እንዲያው ም በቀልድ መልክ፡ ወይም በደስታና በሃዘ ን መልክ እየተቀነባበሩ ስለሚቀርቡ የተጠ ቃሚውን ልብ ሰንጥቀው የመግባትና ተጠ ቃሚዎቻቸውን ለመልዕክቶቻቸው ታዛዥ የማድረግ ተጽዕኖም ይኖራቸዋል። በአጭ ሩ ብቻ የኪነትን ሃያልነት ልገልጽልዎት ፈልጓ ነው።”

መምህር ላቀው የአልኮል መጠጦችን አደገኛነት በሚያወግዝበት ጊዜ እቤቱ ው ስጥ ጸጥታ ሰፈነ። ብዙዎቹ ተጋባዦችና በተለይም እንግዳው አንገታቸውን ደፋ አ ድርገው ሲያሰላስሉ አንደኛው ተጋባዥ ብ ድግ አለና “ሰዓታችን እየመነመነች የሄደች ይመስለኛል” አለ ከልብ የመነጨ በማይመ ስል ፈገግታ። ዕውነት ነው እያሉ ሁሉም እየ ተነሡ ሰዓቶቻቸውን መመልከት ጀመሩ። የቸኮለውም ሊቆይና ትንሽ ሊጐነጭ ያሰበ ውም ምንተእፍረቱን አንድ ጊዜ ግር ብሎ ተነሣ። በዚሁ የራት መልሱ ጭውውት አብ ቅቶ አቶ ፋሪስ እንግዶቻቸውን እየጨበጡ በማሰናበት ላይ እንዳሉ በቀልድ አነጋገር “እኔስ ታዘብኳችሁ አሉ . . . . .” ተጋባ ዦቹም ምን ይሆን ብለው ጀርቻቸውን ወደ ጋባዦቸው ንግግር ጣል ሲያደርጉ፡

“ እንዴት ከመሐከላችሁ እኔን የልብ ወዳ ጅ ያደረገኝ አንድ ሰው እንኳ ይጥፋን መጋ በዜ ሁሉ ከንቱ ነው ማለት ነው እኮ!” አሉ።

ስለቃላት

ከገጽ 8 የዞረ

ኛና በጣሊያንኛስ እንዳለ ትተውት የለም? ሊሆን ይችላል።

በእርግጥ አማርኛ “ሥነጽሑፍ” የሚለ ውን ቃል፡ ቃሉ ከያዘው ችግር ጋር ተርጉሞ የወረሰው ከላይ ከተጠቀሱት ቋንቋዎች ካ ንዱ ሳይሆን አይቀርም። በኢትዮጵያ “ዘ መናዊ” ትምህርት ይሰጥባቸው የነበሩት፡ ወይም፡ ኢትዮጵያውያን ውጭ ሀገር ሄደ ው “ዘመናዊ” ትምህርት የተማሩባቸው ዐበይት ቋንቋዎች እነዚህ ስለሆኑና “ሥነ ጽሑፍ” የሚለው ያማርኛ ቃል ሐረግ ዛሬ የያዘው ትርጉምና በነዚህ ቋንቋዎች የቃሉ የትርጉም እኩያ ሌትሬቸር የያዘው ትርጉም ተመሳሳይነት ስላላቸው ከነዚህ ቋንቋዎች ካንዱ የተመለሰ ሳይሆን አይ ቀርም በሚል ግምት ጭምር ነው እንዲያ ማለቱ። የአማርኛውም ቃል ሆነ የውጭ ዎቹ በቃላት አማካይነት የተፈጠሩት ንና የሚፈጠሩትን የኪነት ሥራዎች ከመ ጸፍ (በጽሑፍ መቅረብ) ጋር ያያይዛሉ። ለ ዚህ ነው ቅኝ ገዥዎች እነሱ ከመጡበት ጊዜ በፊት አፍሪቃውያን በቃላት አማካ ይነት የተፈጠረ የኪነት ቅርስ አልነበራቸ ውም የሚሉ። ዛሬ “ሥነጽሑፍ” የሚለው ቃል ለብዙው ሰው በመጀመሪያ የሚጠ ቁመውም የተጻፈን ማንኛውንም ነገር ይ መስለኛል። ጽሕፈትና ድርሰት ግን የተለ ያዩ መስኮች ናቸው።

ስለዚህ የፈረንጆቹ ቃሉን አንዳለ ማቆ የት ለእኛ አለመቀየር በቂ ምክንያት አይ ሆንም። የመቀየር ጉጉት ስላንገበገበን አይ ደለም እንቀይር ማለታችን። ‘ውሻ’፡ ‘ድ መት’፡ ‘ሬድዮ’ ወዘተ . . . ለመሳሰሉት ቃላት ሌላ ስያሜ እንስጣቸው ማለት አይ ደለም ያያዝነው። የሙያ ቃላትን ሥርዓት ለማስያዝ ሳይረፍድ አንዳንድ ነገር እንሞክ ር ነው መቼም ሃላባችን። ይህ ደግሞ ትንሽ ለየት ያለ ጉዳይ ይሆናል። ቋንቋን በማይ ገባ ተጠየቅ (ሎጂክ) ለመምራት እንደመ ሞክር ሊያስቆጥር አይገባም የሚል ግምት

ርዕሱን የከፈትኩት ለዚህ ነበር ሲሉ መ ቀለጻቸው ነው። እንግዶቹም ይኸው ስለገ ባቸው እየተሳሳቁ ተሰናበቷቸው።

አለኝ።

“ቃሉ ተለምዷል” ሲባልስ ምን ማለት ነው? ለአፍ ተለምዷል ከሆነ፡ በጄ አያከራ ክረንም። ነገር ግን ቃሉን ካቀፋቸው ሃሳ ቦች ጋር አገናዝበን የምንረዳ፡ አሁን ብን ጠየቅ አሟልተን የምንመልሰስ፡ ከእኛ መ ሀከል ስንት ነን? እኔ እንጂ። ሌላው ቢቀር ያከራክረናል። ደግሞስ ቋንቋውን የሚናገ ረው ሴሌ ሕዝብስ ምን ያህል “ለምዶታል” ገና የሚለምደው ከሆነስ ለምን እንደ ጀር መንኛው ሾርትኩንስት ወይም እንደሩስይ ኛው ስሎቭስኖስት የ“ሥነጽሑፍ”ን ዓይ ነት ችግር አሻሚነት የማይኖረው ቃል አን ተካም? ብቻ፡ በኔ አስተያየት፡ ‘አርት’ን ‘ኪነት’ ካልነው፡ ቡሩሽ ባይዳስሰው ቀለም ባያጥለቀልቀው፡ መሮ ባይፈለፍለው፡ ቃል ብሩሽ-መሮ-ቀለሙ ነውና የኪነት ሥራ ውጤት በመሆኑ ኪነተቃል ቢባል ከ“ሥነጽሑፍ” ይሻለዋል።

ማሳሰቢያ ይህን ሁሉ መጻፈ ለአንድ ቃል መቀየር ጥብቅና ለመቆም አይደለም። ስለ ቋንቋ መደበኛነት ስናስብ ልናስተውል የሚገባንን አንዳንድ ጉዳይም ለመጠቆም ነው። በቃኝ።

ሲ.አይ.ኤስ . . .

ከገጽ 85 የዞረ

ህም የሰላይ ተከላካይ ሰላይ ቡድን የፖለ ቲካ ሥራና የውጭ መረጃ ክፍሎች ይባ ላሉ።

በተወሰነ ሀገር ላይ የሲ.አይ.ኤ. ድርጅት የሚፈልጋቸውን መረጃዎች የሚለቅሙ ለትና የሚያጠናክሩለት ባለሙያዎች ያሠ ማራል። እነዚህ ሰላዩች እንዳይጋለጡበ ትና እንዳይጠቁበት ሰላዮቹን በስውር የሚ ጠብቋቸው ተጠባባቂ ሰላዮች ደግሞ ይመደ ባሉ። እነዚህን ቡድኖች የሲ.አይ.ኤ. መሪ ዎች የሰላም ተከላካይ ሰላይ ይሏቸዋል። በሚኖሩበት አገር የሚያስተናግዳቸው መንግሥት ሲ.አይ.ኤ. ሊያተኩርባቸው የሚፈልጋቸውን ሁኔታዎች እንዳያውቅ ይሸፋፍኑበታል።